

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta”

Audiovisuaalisen opetusmateriaalin kääntäminen ja kuvailu
suomalaiselle viittomakielelle

Saara Lumajärvi & Marjo Rantonen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240op)

Toukokuu 2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijät Saara Lumatjärvi ja Marjo Rantonen	Sivumäärä 38 ja 16 liitesivua
Työn nimi ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” - Audiovisuaalisen opetusmateriaalin kääntäminen ja kuvailu suomalaiselle viittomakielelle	
Ohjaavat opettajat Anne-Mari Jaamalainen ja Sirpa Lyytinen	
Työn tilaajat ja/tai työelämäohjaajat Suomen kuurosokeat ry ja Sokeain lasten tuki ry	
Tiivistelmä <p>Suomen kuurosokeat ry:n ja Sokeain lasten tuki ry:n tilaaman toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli kääntää ja kuvailla audiovisuaalinen opetusmateriaali ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” suomalaiselle viittomakielelle. Käännöksen kohderyhmänä olivat viittomakieliset kuurosokeat lapset ja nuoret, joilla on rajoittunut näkökenttä. Opinnäytetyössä pohditaan käännöksen lähtötekstin ja kohdetekstin ekvivalenssia, käännösprosessia sekä kuvailun eri menetelmiä. Opetusmateriaali ja siitä tehty dvd muotoinen käännös on tarkoitettu opettajien tukimateriaaliksi koulujen ja oppilaitosten suvaitsevaisuuskasvatukseen.</p> <p>Opetusmateriaalien kääntäminen viittomakielelle kehittyy ja lisääntyy jatkuvasti. Käännetyille materiaaleille riittää kysyntää, koska ne palvelevat viittomakielisen oppilaan oppimista sekä tukevat opettajien työtä.</p> <p>Audiovisuaalista materiaalia käännettäessä tulee huomioida monia asioita, jotta käännöksestä saadaan toimiva ja katsojaläheinen. Ajatellen viittomakielisiä kuurosokeita joilla on rajoittunut näkökenttä, joudutaan käännöksessä kiinnittämään huomio viittomisen rauhallisuuteen ja selkeyteen. Käännöksestä ei saa tehdä liian vaikeaselkoista tai useissa eri tapahtumissa poukkoilevaa. Opinnäytetyön käännösmaateriaalissa on tehty paljon poisjättöjä, lisäyksiä ja muokkauksia jotta opetusmateriaalin juoni saadaan välittämään selkeästi käännöksen kohderyhmälle.</p> <p>Kuvailutulkkaus on tärkeässä asemassa kuurosokeiden elämässä. Vaikka näköä olisikin jonkin verran jäljellä, on kuurosokean erittäin vaikeaa hahmottaa ympäristöään ja yksityiskohtia. Kuvailu on myös tärkeä osa tuotettaessa käännöstä audiovisuaalisesta materiaalista kohderyhmänä viittomakieliset kuurosokeat, joilla on rajoittunut näkökenttä. Ilman kuvailua kohderyhmän olisi vaikea seurata tarinan juonta ja hahmottaa audiovisuaalisia merkityksiä.</p>	
Asiasanat Kuurosokeus, kuvailu, kääntäminen, opetusmateriaali	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Authors Saara Lumatjärvi and Marjo Rantonen	Number of Pages 38 and 16 appendixes
Title "A Cuckoo Song Sounds... Red" - Interpreting and describing audiovisual education material to Finnish sign language	
Supervisors Anne-Mari Jaamalainen and Sirpa Lyytinen	
Subscribers and/or Mentors The Finnish Deafblind Association and Association for Blind Children	
Abstract <p>The functional thesis was ordered by The Finnish Deafblind Association and the Association for the Blind Children and its purpose was to translate and to describe audiovisual education material "A Cuckoo Song Sounds... Red" into the Finnish sign language. The target group for the translation were deafblind children and young people who are partially sighted and who use sign language. Translation equivalents, translation process and methods of description were dealt with in the thesis. The education material and the translation dvd are meant for teachers and schools to support them in tolerance education.</p> <p>Translation of educational material into sign language is developing and increasing continually. Translated materials are needed to support the learning of the students and the work of the teachers.</p> <p>When translating audiovisual material, you need to take into account many things for the translation to be functional and pleasant for the audience. The signing has to be done calmly and clearly because of the target group, the deafblind who are partially sighted and who use sign language. The translation must neither be too difficult to understand nor illogical. Omissions, additions and adaptations are used in the translation, so that the plot of the teaching material comes across to the target group.</p> <p>Description interpreting is of great importance in the every day life of the people with deafblindness. It's hard to perceive your surroundings and details even if you have some sight left. When producing a translation of audiovisual material, also description is important because of the target group. Without description it would be difficult for the target group to follow the plot and to understand audiovisual meanings.</p>	
Keywords Deafblindness, description, translation, educational material	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1. JOHDANTO	5
2. AINEISTON KUVAUS	6
2.1 Käännöksen ja kuvailun kohderyhmä	7
2.2 Työn toteutus	9
3. KÄÄNTÄMINEN	9
3.1 Kääntämisen problematiikkaa	10
3.2 Kääntämisen ekvivalenssius	10
3.3 Käännösprosessi	13
3.4 Audiovisuaalinen kääntäminen	14
4. KUVAILU	15
4.1 Mitä kuvailu on?	15
4.2 Kuvailua kohderyhmälle	16
4.3 Kuvailun piirteitä ja menetelmiä	17
5. KÄENLAULU KUULOSTAA PUNAISELTA – KÄÄNNÖS- JA KUVAILUPROSESSI	19
5.1 Käännösprosessin vaiheita	19
5.1.1 Kerronnan käännösprosessi ja analysointi	21
5.1.2 Kuvailun prosessi ja analysointi	24
5.1.3 Audiovisuaalisen materiaalin kuvailu	25
5.2 Viittoessa rajalliseen näkökenttään	28
5.3 Kuvailun ja käännöksen yhteensovittaminen	29
5.4 Opetusmateriaalin ja käännöstyön katselu	31
6. PRODUKTIN ARVIOINTI	32
6.1 Työn etenemisvaiheet	33
6.2 Tavoitteiden toteutuminen ja jatkotutkimusideat	34
LÄHTEET	36
LIITTEET	39
Liite 1: Kuvailun ja kerronnan käsikirjoitus	39
Liite 2: Kerronnan litterointi	50
Liite 3: Dvd:n info	55
Liite 4: Käännös- ja kuvailutuotos (dvd)	

1. JOHDANTO

Kehittyvässä yhteiskunnassamme luodaan yhä enemmän tietoa ja taitoa tekniikan avulla. Myös lasten ja nuorten kasvatuksessa ja opettamisessa hyödynnetään nykYTEKNIikkaa. Opetusmateriaaleja tehdään nykyaikana usein dvd – muotoon. Dvd – materiaali on helposti saatavilla ja kätevä sekä tehokas lisä opetuksessa. Näiden opetusmateriaalien tulisi olla kaikkien lapsien, nuorien ja opettajien saavutettavissa kielestä ja sosiokulttuurisesta taustasta riippumatta. Toiminnallisena opinnäytetyönä käänämme ja kuvailemme ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” – opetusohjelman suomalaiselle viittomakielelle. Käännöksemme kohderyhmä ovat 10-vuotiaasta vanhemmat viittomakieliset kuurosokeat lapset ja nuoret joilla on rajoittunut näkökenttä. Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen tilaustyö, jossa teemme ohjelmasta käännöksen, joka sisältää myös visuaalista ja auditiivista kuvailua sekä analysoimme käännös- ja kuvailuprosessiamme.

Olemme jakaneet opinnäytetyön kahteen pääalueeseen, kääntämiseen ja kuvailuun. Tämän perusteella teimme työnjaon siten, että Marjo Rantonen keskittyi kääntämisen osa-alueisiin kuten käännöstyön ekvivalenssiin ja Saara Lumatjärvi selvitti opetusmateriaaliin liittyvän kuvailu osa-alueen ja mitä siinä tulee huomioida. ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” käännösmateriaalin kuvauksen osalta jaoimme tehtävät siten, että Marjo Rantonen viittoi opetusmateriaalissa tapahtuvan kerronnan, ja Saara Lumatjärvi dvd:n tapahtumien kuvailun. Molemmat osallistuimme kuitenkin toisenkin työhön siten, että yhdessä pohdimme mahdollisia käännösratkaisuja kerronnan ja kuvailun osuuksissa.

Erilaisten käännösteorioiden tutkiminen ja tiedon hyödyntäminen ovat tärkeässä asemassa opinnäytetyötä tehtäessä. On erittäin tärkeää tiedostaa millaista käännöstutkimusta on tähän mennessä tehty ja kuinka tutkittua tietoa voi hyödyntää. Kuvailutulkauksen osalta, kuvailun eri menetelmiin ja piirteisiin ennalta perehtyminen korostuvat käännöstyön kuvailua tehtäessä. Opinnäytetyössä käsitellään viittomakielisen käännöksen ja kuvailun analysointia ja toimintaprosessia, sekä arvioimme tavoitteiden toteutumista ja käännöstyön laatua. Opin-

näytetyön tavoitteena on välittää opetusmateriaalin viesti ja tunnelma kohde-ryhmälle mahdollisimman helposti vastaanotettavassa muodossa.

Tutkimusongelmiksi nousevat:

- I. Mitä tulee huomioida kun viitotaan rajoittuneeseen näkökenttään audio-visuaalisessa käännös- ja kuvailutyössä?
- II. Kuinka audiovisuaalisen materiaalin viittomakielinen kuvailu ja kerronta saadaan yhdistettyä?
 - Kuinka viittomakielistä käännöstä sekä ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” opetusmateriaalia seurataan yhdessä?

2. AINEISTON KUVAUS

Opinnäytetyön tilaajana toimivat Sokeain lasten tuki ry sekä Suomen kuurosokeat ry. Vuonna 2006 julkaistiin opetusmateriaali sokean ja vaikeasti heikkonäköisen koululaisen opintiestä dvd ”käenlaulu kuulostaa... punaiselta”, johon saimme tilauksen tehdä viittomakielisen käännöksen ja kuvailun. Työn tilaajat ovat määrittäneet käännöksen kohderyhmäksi viittomakieliset kuurosokeat lapset ja nuoret, joilla on rajoittunut näkökenttä. Sokeain lasten tuki ry toimi opetusmateriaalin julkaisijana sekä rahoittajana. Dvd:n motto: ”Elämä on yhdessä tekemistä. Yksin ei pärjää, ei kukaan” kuvastaa hyvin millaisia ajatuksia halutaan katsojassa herättää. Materiaali on tarkoitettu oheismateriaaliksi koulujen ja eri oppilaitosten suvaitsevaisuuskasvatukseen, jonka tarkoituksena on luoda ajatuksia, tunteita ja keskustelua erilaisuudesta ja suvaitsevaisuudesta. (Sokeain lasten tuki ry, 2010.) Ohjelma on palkittu kahdessa kansainvälisessä mediatapahtumassa: opetusohjelmien pronssipalkinto New York Festivaalissa 2007 sekä motivaatio-ohjelmien kultapalkinto WorldMediaFestival Hampurissa. Palkitun ohjelman on tuottanut Smile Audiovisual Oy ja siitä on tehty kolme eri kieliversiota: suomi, ruotsi ja englanti. (mt.) Opinnäytetyömme käännösmateriaali on tehty oppilaitosten tilattavaksi, viittomakielisille kuurosoikeille lapsille ja nuorille joilla on rajoittunut näkökenttä.

Opetusmateriaali on 15minuutin mittainen ja se tuo esille paljon erilaista tietoa sokeista ja vaikeasti heikkonäköisistä. Dvd:llä on haastateltu yleisopetuksen puolella toimivia opettajia ja heidän tuntojaan sekä pelkojaan luokkaan saapuvasta näkövammaisesta lapsesta. Ohjelmassa haastatellaan myös näkövammaisia lapsia ja nuoria sekä heidän ajatuksiaan koulumaailmaan liittyvistä asioista. Ohjelmassa esitetään näkövammaisille kuuluvia apuvälineitä ja yleiseen elämänhallintaan liittyviä asioita.

Materiaali sisältää paljon auditiivista äänimaailmaa esimerkiksi liikenteen melua ja ihmisten päällekkäistä keskustelua. Materiaalin tärkeänä päämääränä on herättää ajatuksia siitä, miltä kaikki tämä ympärillämme tapahtuva jokapäiväinen äänimaailma hiljaisuudesta meteliin tuntuu näkövammaisesta. Millaista on näkövammaisen elämä näkevien maailmassa? Materiaalin kielellinen informaatio tapahtuu pääosin monologina, jossa kertoja kertoo ja visuaalinen informaatio tapahtumista tukee kertojan tarinaa. Haastattelukohtauksissa kerronta muuttuu dialogiksi, jolloin visuaalinen puoli painottuu haastateltaviin henkilöihin. Auditiivisen äänimaailman kuvailu tuo suuren haasteen viittomakielistä käännöstyötä ajatellen, koska materiaalin visuaaliseen informaatioon tulee liittää sekä viittomakielinen käännös, että äänimaailman ja tapahtumien kuvailu. Yhdeksi ongelmaksi nousi, kuinka saada opetusmateriaalin visuaalinen ja auditiivinen sisältö välittämään myös käännöstyön kohderyhmälle.

2.1 Käännöksen ja kuvailun kohderyhmä

”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” -ohjelman viittomakielisen käännöstyömme kohderyhmänä ovat viittomakieliset kuurosokeat, noin 10-vuotiaasta vanhemmat lapset ja nuoret, joilla on rajoittunut näkökenttä. Kun kuurosokealla on vielä näköä jonkin verran, vastaanottaminen tapahtuu visuaalisesti. Viittojan on kuitenkin huomioitava vastaanottajan rajallinen näkökenttä, jolloin viittomatilaa on supistettava. Viittomisen on hyvä tapahtua lähellä kasvoja, jotta ilmeet ja huulio näkyvät. Kommunikaatio- tai tulkkaustilanteessa yleensä kuurosokean kanssa sovitaan ja etsitään sopivin etäisyys ja valaistus, jotta viittomisen näkyvyys on paras mahdollinen. (Mesch 2004, 21-23.) Tämä tulee olemaan haastavaa

käännöstyössämme, koska tuotoksemme on audiovisuaalista materiaalia, emmekä ole samassa tilassa vastaanottajien kanssa. Tällaisessa tilanteessa tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi tulkkaustilan taustaan ja tulkin vaatetukseen. Taustan tulee olla yksivärinen ja selkeä, jotta se luo hyvän kontrastin jolloin tulkki erottuu taustasta selkeästi. Tällöin käsimuodot, viittomien liikkeet ja orientaatio selkeytyvät. Vaatetukseen tulee myös kiinnittää huomiota, tummista vaatteista tulkin kädet ja kasvot erottuvat hyvin jolloin viittomista on helppo seurata. Viittomista tulee myös tarvittaessa hidastaa ja asiakokonaisuuksia tiivistää, jottei seuraaminen käy liian raskaaksi rajoittuneeseen näkökenttään viittoessa. (Suomen kuurosokeat ry, 2010.)

Käännöstyössämme meidän tulee huomioida kuurosokeuden lisäksi kohderyhmän ikä. Käännös on suunnattu lapsille ja nuorille. Lasten ja nuorten kielitaso ei ole yhtä kehittynyttä kuin aikuisten. Käännöksessä tulee huomioida lasten ja nuorten kielitaso sekä sosiokulttuurinen tausta. Missä vaiheessa kielenkehitys on? Kuinka paljon viittomistoa he hallitsevat? Millaista tausta tietä heillä on? Tämän kaiken pohjalta sovelletaan käännöksessä kielenkäyttöä ja viittomavalintoja. Lapsille ja nuorille viitottaessa on hyvä käyttää kuvailevia viittomia, visuaalisuutta, pantomiimisyttä ja ilmeitä, jotta heidän on helpompi ymmärtää. Käännöksessä on huomioitava lasten ja nuorten ajatusmaailma ja muokattava kieltä sen mukaisesti. (Mikkonen 2000, 55-56.)

Ryhmä viittomakieliset kuurosokeat lapset ja nuoret, joilla on rajoittunut näkökenttä on erittäin heterogeeninen, joten sosiokulttuurisen taustan ennalta selvittäminen on todella haastavaa opinnäytetyötämme ajatellen. On lähes mahdotonta tietää etukäteen esimerkiksi kuinka paljon viittomistoa he hallitsevat tai millainen kielenkehitys heillä on. Joutuisimme tekemään todella paljon selvitystyötä jos tahtoisimme tietää jokaisen kohderyhmämme henkilön sosiokulttuurisen taustan. Opinnäytetyömme on jo valmiiksi tarpeeksi laaja, joten rajaamme tämän osa-alueen kokonaan pois. Ohjelman kieli ja sanasto ovat helppoa ja arkipäiväistä, joten sen kääntäminen kohderyhmän ikää ajatellen tulee tuskin tuottamaan vaikeuksia. Pyrimme huomiomaan käännöstyöhömme kohderyhmän iän ja rajoittuneeseen näkökenttään viittomisen tekijät, jotta tulkkauksen seuraaminen on kohderyhmälle mahdollisimman vaivatonta.

2.2 Työn toteutus

Työn toteutuskeinoista ja -tavoista olemme sopineet yhdessä työntilaaajan ja ohjaavan-opettajan kanssa. Työ on monivaiheinen. Työstämme käännöstä ja kuvailua sekä kuvaamme niistä raakaversio, jonka kielen tarkistaa viittomakielen lehtori Juha Manunen. Lopullisen tuotoksen kuvaamme Suomen kuu-rosokeat ry:n studiossa Helsingissä, jossa apunamme on tietotekniikka-alan ammattilainen.

Päädyimme tilaaajan kanssa ratkaisuun, että käännös ja kuvailu tulee olemaan erillinen tuotos. Sitä ei sisällytetä alkuperäiseen ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta.” dvd:hen, koska tällöin tekijänoikeuksista tulisi ongelmia. Käännös tehdään erilliselle dvd:lle ja sitten se jaetaan kohderyhmälle alkuperäisen materiaalin mukana. ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” opetusohjelma ja käännös katsotaan konsekutiivisesti kahdelta ruudulta. Materiaali on jaettu asiasisältöjen mukaisesti noin muutaman minuutin osiin. Ohjelmaa ja käännöstä seurataan siten, että ensin katsotaan käännösosio, joka sisältää kuvailun ja kerronnan ja sen jälkeen katsotaan samainen kohta ohjelmasta. Jokaisen käännös osion jälkeen tulee ruudulle info (Liite 3), kuinka pitkä kohta ohjelmasta tulee katsoa ennen kuin siirrytään seuraavaan käännösosioon. Käännöksessä tulee aina ensin kuvailu ja sitten kerronta. Tuotoksemme mukaan liitämme myös käännöksen ja ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” ohjelman katseluohjeet.

3. KÄÄNTÄMINEN

Tässä luvussa käsittelemme hieman käännöstyön problematiikkaa, käännöksen ekvivalenssia sekä käännösprosessia. Käännöstyön lähtötekstin ja kohdetekstin vastaavuus eli ekvivalenssi ja sen määrittäminen tuo kääntäjän eteen suuren haasteen ja paljon kysymyksiä. Pohdimme tulevissa kappaleissa parasta tapaa toimia meidän käännöstyötämme ajatellen ja pyrimme etsimään ratkaisuja moniin eri käännöspulmiin.

3.1 Kääntämisen problematiikkaa

Kääntämisen lähtötekstin ja tulotekstin vastaavuus on pitkään puhuttanut kääntämisen tutkijoita. Tuloteksti halutaan vastaavan mahdollisimman paljon lähtötekstiä, mutta kuinka tämä toteutetaan ilman tarkan vastaavuuden haittavaikutuksia? Jos käänнос mukailee lähtötekstiä liikaa, on tällöin kyseessä hyvän ja sujuvan käänноksen sijaan adaptaatio – sanasanainen käänнос (Saksa 2004, 159). Vasta viime vuosina on noussut esille ajattelutapa, että käänностyö tulee toteuttaa enemminkin käänноksen vastaanottajan tarpeita ajatellen kuin lähtötekstin ja kohdetekstin orjallinen vastaavuus (Vehmas-Lehto 1999,92).

Käänностyön problematiikka liikkuu välillä, ollaanko uskollisia alkutekstiä kohtaan vai käänноksen vastaanottajaa kohtaan. Kääntämisen vapaus vai sidonnaisuus, uskollisuus vai uskottomuus, vieraannuttaminen vai lähentäminen on puhuttanut paljon kääntämisen tutkijoita. (Saksa 2004, 159). Tämä tuo oman haasteensa myös opetusmateriaalin käänностyötä tehtäessä, koska tällöin on mietittävä tarkkaan kuinka tehdä käänноksestä mahdollisimman koherentti sekä lähtötekstiä että kohderyhmää ajatellen.

Jouduimme moneen otteeseen irtautumaan lähtötekstistä kokonaan, jolloin pystyimme tuottamaan selkeää ja helposti ymmärrettävää viittomakieltä kohderyhmäämme ajatellen. Kaikkien asioiden sanasanainen ja tarkka käänнос ei ollut tärkeimmässä asemassa. Keskityimme helpon ja ymmärrettävän tulokielen tuottamiseen jolla välitimme asiasisältöjen ja juonen punaisen langan.

3.2 Kääntämisen ekvivalenssius

Termeille ekvivalenssi ja ekvivalenssius on muotoutunut historiassa monta eri lajia joita on alettu hyödyntää käänностyön alalla. Historian saatossa ensimmäisenä hallitsevana ja suosittuna käänностapana on käytetty muodollista ekvivalenssia, joka pyrkii luomaan lähtötekstin ja tulotekstin välille mahdollisimman vähän poikkeavuuksia. Kääntämistavalle on luotu useita eri nimityksiä joista tunnemme ehkä parhaiten termit sanatarkka- tai sanasanainen käänнос. (Veh-

mas-Lehto 1999, 27.) Hyvänä esimerkkinä muodollisen käännöstävän tärkeydestä historiassa, on julkaisu käännöskilpailun ohjeista Uudessa Suomettaressa 13.3.1872: ”Käännöksen tulee visusti vastata alkutekstiä, edellinen ei saa olla jälkimmäistä laimeampi eikä liioin väkevämpi, ei saa hapuillen mukailla eikä kiertelemättä suotta tästä poikkeilla, mutta ei myöskään orjallisesti riippua kiinni.” (Chesterman 2007, 357). Pikkuhiljaa on käännöstieteen kehittyessä alettu kiinnittää huomio myös käännöksen kohderyhmään. Ekvivalenssikäsityksen muuttuessa nostettiin pian esille ajatus, että voiko lähtötekstin muodosta ja merkityksestä poiketa. Semanttisella ekvivalenssilla pyritään tuomaan lähtötekstin syvämerkitys esille ja tuottamaan se kohdetekstikeskeisenä. Käännöksen tavoitteena on tällöin asiasisältöjen ja merkitysten välittäminen, mutta ei enää niinkään lähtötekstin tarkan muodon välittäminen. (Hytönen 2006, 68, 69.)

Ekvivalenssius on erittäin monitulkintainen termi, jota voi käsitellä erittäin laajalla akselilla muodollisesta - erittäin tarkasta ekvivalenssista, vapaaseen - adekvaattisuutta tavoittelevaan ekvivalenssiin. Monet teoreetikot käsittävät termin ekvivalenssi erittäin häilyväksi ja vaikeasti määriteltäväksi käsitteeksi, jonka orjallinen noudattaminen ei luo lähtö- ja kohdetekstin välille selkeää vastaavuutta. (Vehmas-Lehto 1999, 91.) Ekvivalenssin tavoittelu kääntämisessä ei ole käännöstyön tärkein piirre. Pikemminkin tulisi pyrkiä kohdekulttuurissa toimivan käännöksen luomiseen. Tämän vuoksi ekvivalenssi termin tilalle käännösteorioihin on kehitetty käsite adekvaattisuus, jonka painopiste keskittyy käännöksen kohdekulttuuriin. Näin ollen tärkeämmäksi osa-alueeksi nousee itse käännös, ei lähtöteksti. (Hytönen 2006, 69.)

Nykyään kääntäjät ja käännöstutkijat ovat yhä kasvavassa määrin kääntäneet katseitaan adekvaattisuuden puoleen. Koska kaikissa edellä mainituissa ekvivalenssityypeissä ja niiden käytössä on havaittu ongelmia, kehittivät tutkijat Katharina Reiss ja Hans Vermer perinteisten ekvivalenssityyppien rinnalle skoposteorian – tavoitteellisen ja päämääräpaineisen teorian. Skoposteoriassa on paljon samaa kuin monessa ekvivalenssityypissä, mutta teorian ehkä keskeisin ja merkittävin piirre on, että kääntämisessä huomio kiinnitetään nimenomaan käännökseen, ei lähtötekstiin. Käännöksen tärkein tavoite on ottaa huomioon käännöksen tarkoitus, päämäärä, tavoite ja funktio. Skoposteoria antaa kääntä-

jälle vapaammat kädet tuottaa hyvää ja laadukasta käännöstä ilman ekvivalenssin tuomaa kaavamaisuutta ja pakkoa. (Vehmas-Lehto 1999, 91-93, 98.)

On erittäin haastavaa tuottaa sellaista käännöstä, joka on samaan aikaan adekvaattinen ja kohdekulttuurissa toimiva käännös sekä lähtötekstilleen lojaali. Pragmaattiset adaptaatiot tuovat ratkaisumalleja, jotka auttavat kääntäjää adekvaattisuuden saavuttamisessa. Pragmaattinen adaptaatio tarkoittaa, että ne kohdat jotka tuottavat lähtötekstin kääntämisessä ongelmia ja joille ei ole kohdekieleen sopivia ilmauksia, muokataan uuteen kieliympäristöön sopiviksi. Pragmaattiset adaptaatiot voivat olla esimerkiksi poistoja, lisäyksiä, korvauksia tai järjestyksen muutoksia. (mt. 98–113.) Opetusmateriaalia kääntäessä jouduimme miettimään moneen otteeseen mahdollisia poisjättöjä ja lisäyksiä, jotta saisimme tulokielestä mahdollisimman selkeää. Tällöin tärkeäksi työväliseksi muodostui lähtötekstistä kokonaan irtautuminen, joka helpotti asioiden muokkausta selkeään ja helposti ymmärrettävään muotoon. Merkittäväksi osa-alueeksi nousi asiakokonaisuuksien ja tarinan punaisen langan välittäminen kohderyhmälle, ei tarkka ja orjallinen lähtötekstikeskeinen käännös.

Toimme opinnäytetyössämme ekvivalenssi aiheen esille siksi, koska opetusmateriaalia kääntäessä jouduimme pyörittämään mielessämme jatkuvasti kysymyksiä: kuinka välittää lähtötekstin merkitys kohderyhmällemme? Mitä asioita voi lähtötekstistä jättää pois, jotta tulokieli olisi mahdollisimman selkeää? Vai voiko poisjättöjä tehdä ollenkaan? Kysymyksiä tuli esille paljon enemmänkin, mutta näistä muutamasta esimerkistä pystyy luomaan jo kuvan, kuinka suuri vastuu ja työtaakka kääntäjällä on. Kääntämisen ekvivalenssin määrittelemisen ja eri toimintamallien tarkasteleminen auttoivat todella paljon hahmottamaan tulevan käännöksen lopputulosta. Joudumme ottamaan huomioon opinnäytetyön tilaajan toiveet sekä käännöksen kohderyhmän eli viittomakieliset kuurosokeat lapset ja nuoret, joilla on rajoittunut näkökenttä. Työn tilaajan toiveisiin kuuluivat esimerkiksi viittomisen selkeys ja helposti ymmärrettävyys sekä tapahtumien ja asiasisältöjen punaisen langan välittäminen. Käsittelemme opinnäytetyössä myöhemmin käännöstyön prosessikuvausta, jossa pohdimme käännöstyömme laatua ja edellä mainittuja kysymyksiä.

3.3 Käännösprosessi

Käännösprosessin tutkimisesta on saatu esille paljon mielenkiintoisia tuloksia. Tuloksista keskeisimpänä nousi esille, että ei ole yhtä oikeaa tapaa tuottaa laadukasta ja toimeksiannon mukaista käännöstä. Tärkeimpänä ominaisuutena tutkimuksessa huomattiin, että kääntäjän tulee löytää työskentelytapa joka toimii kääntäjällä itsellään ja jonka avulla kääntäjä osaa havainnoida milloin on käännöksessään onnistunut. Käännösprosessin tutkimuksissa on havaittu, että oman suorituksen havainnointi ja tarkkailu ovat yksi asiantuntijuuden ominaisuus. (Tirkkonen-Condit 2007, 354.)

Käännöksessä tapahtuu aina muutoksia riippumatta siitä, mitkä käännöskielet ovat kulloinkin kyseessä. Muutoksista käytetään termejä normaalistaminen, selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen. Erikoisemmat ilmaisut saatetaan muuttaa tutummiksi tai epäselvät kohdat selittämään ja monimutkaiset yksinkertaistamaan. Näitä muutoksia ja adaptaatioita tulevat kaikki kääntäjät työssään kohtaamaan sekä etsimään ongelmakohtiin sopivia ratkaisumalleja ja käännösstrategioita. (Leppihalme 2007, 373.)

Viittomakielelle kääntämiselle on luotu useita eri käännösteorioita ja strategioita. Yleisin viittomakielisen käännöksen tarkoitus on asiasisältöjen välittäminen tarkasti ja oikeakielisesti, jolloin tavoitellaan semanttista vastaavuutta. Opetusmateriaalien kääntämisen tavoitteena on tukea kuuron opiskelijan opiskelua, jolloin käännöksen tehtävä voi olla erilainen kuin lähtötekstin. Käännöksessä täytyy ottaa huomioon opetettavan asian ilmaiseminen ja vieraiden suomenkielisten käsitteiden aukaiseminen. Kääntäjä voi aika-ajoin valita käännösmenetelmäkseen hyvin lähtötekstikeskeisen ja suorasanaisten kääntämisen. Kahden kielen välinen kielellinen vertailu on tärkeässä asemassa, esimerkiksi oudon suomenkielisen sanan sormittamisen ja viittomakielisen vastineen luomisen välillä. Kääntäjän tulee miettiä tarkkaan, kuinka pysyä lähtötekstilleen tärkeissä termeissä kiinni ja samalla luoda selkeää ja helposti ymmärrettävää viittomakieltä. (Roslöf & Veitonen 2006, 110,111.)

Opetusmateria kääntäessä jouduimme käymään läpi monta eri työvaihetta. Koska yhtä ja oikeaa käännösprosessia ja toimintamallia ei ole, jouduimme te-

kemään ratkaisuja omien kokemusten ja tuntemusten perusteella. Tavoitteenamme oli tuottaa omien taitojen puitteissa mahdollisimman oikeakielinen ja selkeä käännös, jota on kohderyhmämme helppo seurata. Käsitlemme opinäytetyössä myöhemmin käännösprosessimme eri vaiheita ja mitä kuhunkin vaiheeseen sisältyi.

3.4 Audiovisuaalinen kääntäminen

Suomen perustuslain (1999) 17 § mukaan ”viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla”. Lakipykälä vaikuttaa myös audiovisuaaliseen käännöstyöhön, koska televisio ohjelmia ja elokuvia halutaan käännettävän viittomakielelle tai tuomalla ohjelmiin ja elokuvaan tekstitykset. Näkövammaisille tarkoitettu kuvailutulkkaus on myös erittäin uusi av-kääntämisen laji suomessa. Samoin kuin kuulovammaisille tarkoitettussa tekstittämisessä, kuvailutulkkauksessa käytetään enemmän hyödyksi esimerkiksi tekniikkaa ja luodaan näin toimivaa kuvailutulkkausta. (Gambier 2007, 91, 92.)

Audiovisuaalinen kääntäminen poikkeaa normaalista kääntämisestä monin tavoin. Siinä on otettava huomioon kuva ja ääni sekä niiden vuorovaikutus. Audiovisuaalista materiaalia käännettäessä ei voida vain keskittyä tekstiin. Haastetta kääntäjälle tuo myös dialogin etenemisnopeus. Vaiheittain se voi olla todella nopeaa ja silloin on laadittava nopeita käännösreplikkejä tai tiivistettävä tekstiä. Käännökset on myös laadittava niin, että ne ovat ajastettu oikeaan aikaan suhteessa alkuperäisen dialogin kanssa. Näitä ongelmia kohdataan laadittaessa käännöstekstityksiä elokuvaan. (Hartama 2007, 193,195.)

Kohderyhmälle rajoittuneeseen näkökenttään viittoessa joudumme kiinnittämään paljon huomiota myös omaan viittomisalaamme. Pyrimme viittomaan mahdollisimman selkeästi ja näkyvästi siten, että vastaanottajan on helppo seurata viittomien liikeratoja. Viittomista ei kuitenkaan tule supistaa liian pieneksi, koska audiovisuaalisuus rajaa katsottavaa alaa jo valmiiksi. Katsotaan käännöstä sitten tietokoneen ruudulta tai televisiosta, viittomisen tulee tapahtua samalla

paikalla seisten. Liiallinen heiluminen esimerkiksi roolinvaihdon aikana tulee olla mahdollisimman vähäistä.

4. KUVAILU

Ympärillämme tapahtuu kuvailua päivittäin. Näemme ja koemme sitä monissa eri tilanteissa ja muodoissa. Me kuvailemme tilanteiden kulkua, esineiden ja ihmisten ulkonäköä. Kuvailussa kerrotaan mitä, missä ja milloinkin tapahtuu. Viestimistä kuulemme, näemme ja luemme asioiden selityksiä ja tapahtumien selostusta. Tämä kaikki on kuvailua ja se antaa meille tietoa miltä jokin näyttää, kuulostaa tai mitä se tekee. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 10.) Tässä luvussa käsittelemme asioita, joita tulee huomioida ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” -ohjelman käännöstyön kuvailu osa-alueella.

4.1 Mitä kuvailu on?

Kuvailulla annetaan tietoa ja ohjeita ympäristöstä tai kohteesta. Tiedostettu kuvailu auttaa esimerkiksi näkövammaista henkilöä hahmottamaan tapahtumia ja paikkoja. Kuvailu rikastuttaa vastaanottajien visuaalista ja auditiivista maailmaa. Tällöin he voivat tuntea osallistuvansa tasa-arvoisemmin ympäröiviin tapahtumiin. Kuvailija tulkitsee ympäristöään vastaanottajalle, joka luo mielessään omat mielikuvat kuvailluista asioista ja äänistä. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 12.) Käännettävässä ohjelmassa on paljon visuaalista sekä auditiivista informaatiota, joka meidän tulee kuvailla viittomakielelle, jotta vastaanottajat voivat seurata tarinan kulkua.

Audiovisuaalista materiaalia kuvailtaessa on huomioitava, että kuvaillaan juonen kannalta tärkeitä asioita. Replikkien aikana ei voida kuvailla, joten kuvailu-aika on yleensä lyhyt. Kuvailun tulee olla selkeää ja ytimekästä. Kun materiaali on mahdollista katsoa ennalta, on hyvä tehdä kuvailukäsikirjoitus. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 93-94.) Kuvailutyössämme meidän tulee etukäteen

mieltä mitä kuvaillaan ja millä viittomilla. Meidän tulee löytää mahdollisimman kuvailevat viittomat kuvailtaville äänille, henkilöille ja tapahtumille.

4.2 Kuvailua kohderyhmälle

Kuurosokeille tulkkaus koostuu kolmesta osa-alueesta, 1. kielestä kielelle tulkkausta, 2. ympäristön kuvailu ja 3. opastaminen (Lahtinen 2002, 6). Kuurosokealle tulkatessa kuvailu on osana tulkkausta ja se kuuluu tulkin työnkuvaan. (Lahtinen 2002, 6-7.) Tulkkaustilanteissa kuvailu voi tapahtua spontaanisti, etukäteen valmisteltuna tai tilanteen jälkikuvailuna. Tilanteessa tulee aina ottaa huomioon kuvailu paikka ja aika, tilaisuuden määrittämät ehdot ja rajat kuvailulle sekä asiakkaan toiveet. (Lahtinen 2005, 14-15.)

Kuvailu on kuurosokeiden elämässä tärkeää. Vaikka näköaistia olisi jonkin verran jäljellä, on vaikeaa hahmottaa ympäristöä ja yksityiskohtia. Kuurosokea voi tuntea olonsa turvattomaksi, jos hän ei tiedä mitä ympärillä tapahtuu. Ilman kuvailutulkkausta hänen on mahdotonta osallistua tilanteeseen, koska hän ei ole tietoinen mitä tapahtuu tai ketä on paikalla. Kuvailusta kuurosokea henkilö saa tärkeää informaatiota ns. lausumattomista muutoksista sosiaalisista tilanteista, käytöstavoista ja reaktioista. Hänelle kuvaillaan esimerkiksi kuka on paikalla, kuka puhuu, kuka poistuu tai saapuu paikalle ja milloin hän itse voi puhua. Myös paikallaolijoiden tunteet kuvaillaan, milloin nauretaan tai ollaanko vakavia. Näin kuurosokea henkilö saa paremman ymmärryksen tilanteen kokonaisuudesta ja tapahtumienkulusta. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 61.) Kuvailu tukee ja vahvistaa puutteellisella näöllä tehtyjä havaintoja. (Lahtinen 2005, 14-15.) Kuvailu on tärkeä osa tuotettaessa käännoistä audiovisuaalisesta materiaalista kohderyhmänä viittomakieliset kuurosokeat, joilla on rajoittunut näkökenttä. Jos tekisimme vain käännoksen ilman kuvailua, kohderyhmällä luultavasti olisi vaikeuksia seurata tarinan juonta ja hahmottaa audiovisuaalisia merkityksiä. Kuvailu tukee kohderyhmän katselukokemusta kun kuvaruudun tapahtumat kuvailaan heille ennakkoon. Vastaanottajalla ollessa rajoittunut näkökenttä, voi kokea vaikeaksi seurata tapahtumia kuvaruudulta. Kuvailun seurauksesta hänen on helpompi hahmottaa tapahtumat ja asiayhteydet kuvaruudulta.

Kuvailtaessa lapsille ja nuorille on hyvä huomioida heidän kielellinen tasonsa sekä kokemustaustansa. Heillä ei ole samanlaista sanavarastoa ja tietämystä kuin aikuisilla. Tällöin on hyvä keskittyä tärkeimpiin ja olennaisimpiin asioihin ja karsia kuvailua, jotta se olisi helposti ymmärrettävissä ja hahmotettavissa. Uusia sanoja tulee esittää tutussa ympäristössä. Kuvailussa käytetty kieli ei saa olla ristiriidassa kuvailtavaan kohteeseen nähden. Kuvailussa tulkintaa tulee käyttää rohkeasti, jotta nuori pääsee tunnelmaan ja saa uusia kokemuksia. Konkreettiset esimerkit kuvailussa helpottavat lasten ja nuorten ymmärtämistä ja oppimista. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 52-53.) Materiaalin kuvailussa kiinnitämme huomiota erityisesti näkövammaan liittyviin yksityiskohtiin. Näin kohderyhmä viittomakieliset kuurosokeat lapset ja nuoret, joilla on rajoittunut näkökenttä, pystyvät samaistumaan ja kokemaan tarinan tunnelman ja viestin.

Äänimaailmaa kuvaillaan usein kuulovammaisille henkilöille. Kuvailussa huomioidaan onko vastaanottaja kuuro, kuurosokea, huonokuuloinen vai kuuroutunut tai käyttääkö hän kuulon apuvälineitä. Ääniä voidaan kuvailla puheella, kirjoittamalla tai viittomakielellä. Kaikkia ympärillämme kuuluvia ääniä voidaan kuvailla kuten kohteiden ääniä esimerkiksi kaikenlaiset laitteet, ihmisten ääniä ja luonnon ääniä. Ääniä kuvailtaessa huomioidaan millainen ääni on (kimeä, käheä, voimakas, uhkaava), äänen kesto sekä mistä ääni tulee, voimistuuko tai heikkeneekö ääni. Kuvailtaessa ääniä on myös nimettävä äänen lähde, jos se on vastaanottajalle outo ja uusi. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 67.) ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” -opetusohjelma kertoo näkövammaisten elämästä. Heidän maailmassaan äänet ovat tärkeässä roolissa, siksi kuvailussa on erityisesti huomioitava äänien kuvailu. Tarinassa äänillä on suuri merkitys ja jotta ne merkitykset välittyvät kohderyhmälle, on ääniä kuvailtava sekä kerrottava mistä äänet syntyvät ja kuinka ne vaikuttavat tarinaan.

4.3 Kuvailun piirteitä ja menetelmiä

Kuvailutulkkauksessa käytetään erilaisia menetelmiä tilanteesta riippuen. On mahdollista tulkata vastavuoroisesti, jolloin tulkki kuvailee ympäristöä kielellisesti ja asiakas voi tehdä tarkentavia kysymyksiä. Toiminnallinen tulkkaus on toinen keino kuvailla. Toiminnallisessa tulkkauksessa asiakas tutustuu ympäris-

töön myös koskettelemalla ja tunnustelemalla. Kerrontatulkkauksessa tulkki käyttää joko puhetta tai viittomista kuvaillessaan ympäristöä. Apuna kaikissa menetelmissä voidaan käyttää myös piirtämistä esimerkiksi selkään tai käteen. (Lahtinen 2004, 82.) Kerrontatulkkaus voi olla yksisuuntaista. Kuvailu tapahtuu viittoen, puhuen, äänitteenä tai kirjoitettuna. Kuvailun aikana asiakkaalla ei ole mahdollista kysyä tai kommentoida. Yksisuuntaisessa kuvailussa vain tulkki viittoo. Menetelmien käyttöön vaikuttaa myös kuvailaanko yksilölle vai ryhmälle. Ryhmälle kuvailtaessa menetelmät ja niiden vaihdokset kesken kuvailun ovat rajalliset. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 31, 44.) Koska tuotoksemme on audiovisuaalista materiaalia, emmekä ole samassa tilassa vastaanottajien kanssa, keskitymme kerrontatulkkaukseen. Kuvailimme ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” – opetusohjelman audiovisuaalisen maailman suomalaisella viittomakielellä. Kuvailutulkkauksemme on täysin yksisuuntaista, koska se videoidaan ja vastaanottajat katsovat sen itsenäisesti ilman mahdollisuutta kommentoida tai tehdä kysymyksiä.

Kuvailu voidaan jakaa neljään alueeseen kuvailun laajuuden ja tarkkuuden mukaan: 1. perusominaisuuksien ilmaisu 2. peruskuvailu 3. tarkka kuvailu 4. laajennettu kuvailu. Kuvailu voi vaihdella perusasioiden ja ominaisuuksien kuvailusta tarkempaan vastavuoroiseen toiminnan kuvailuun. Laajennetussa kuvailussa kerrotaan jo tarkkoja taustatietoja kohteesta. Kuvailusuunta voi myös vaihdella monin eri tavoin. Kuvailu voidaan aloittaa vasemmalta oikealle tai oikealta vasemmalle, ylhäältä alas tai alhaalta ylös, itsestä ulospäin tai ulkoa itseeseen päin, edestä taakse tai takaa eteenpäin, yksityiskohdista laajempaan kokonaisuuteen tai laajasta yksityiskohtaisempaan kuvailuun. Aloitetaan kuvailu mistä tahansa, on tärkeää aina edetä loogisesti. Tällöin asiakkaan on helpoin hahmottaa ympäristöä ja kuvailun kohdetta. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 22-23.)

Kuvailijan persoona ja kokemukset vaikuttavat aina kuvailuun. Jokainen kuvailija kokee ja tulkitsee näkemänsä ja kuulemansa eritavoin. Kuvaillessa hän välittää mielikuvansa vastaanottajalle. Kuvailu voi olla neutraalia tai subjektiivista kuvailua. Neutraali kuvailu on yleistä arkisten asioiden, kohteiden ja toiminnan kuvailussa. Neutraalissa tulkkauksessa kerrotaan kohteesta neutraaleilla sanoilla, jolloin vastaanottaja voi tehdä oman tulkintansa. Taiteiden kuvailu usein taas

voi olla todella subjektiivista kuvailua, jossa kuvailija tulkitsee kohdetta ja kuvaillee sen piirteitä ja tunnelmaa vastaanottajalle. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 24-27.)

5. KÄENLAULU KUULOSTAA PUNAISELTA – KÄÄNNÖS- JA KUVAILUPROSESSI

Tässä kappaleessa käsittelemme työn toteutusvaiheita kääntämisen ja kuvailun osalta. Jaoimme käännösprosessimme moneen eri työvaiheeseen, jotka helpottivat lopullisen käännösmateriaalin valmistumista. Aloitimme työn opetusmateriaalin sisällön analysoinnilla ja purkamisella. Litteroimme opetusmateriaalin sisällön ja teimme kuvailuun ja kerrontaan yhteisen käsikirjoituksen. Koska yhtä oikeaa toimintatapaa kääntämiselle ei ole, toteutimme itsestä parhaalta tuntuvia ja hyväksi havaittuja toimintamalleja. Käännöstyön vaiheiden analysoinnissa käytimme apuna käännöstieteilijä Eugena A. Nidan käännösprosessin kuvausta.

5.1 Käännösprosessin vaiheita

Käännöstieteilijä Eugena A. Nida on hahmotellut käännösprosessin vaiheet kolmeen osa-alueeseen: analyysi, siirto ja muotoilu. Nida ajattelee kääntämisen kommunikatiivisena, jolloin lähetettävän viestin tarkoitus välitetään vastaanottajalle. Tällöin käännöksen ymmärrettävyys on keskeisenä ajatuksena. (Vehmas-Lehto 1999, 62.) Näiden prosessivaiheiden kautta on helppo lähteä purkamaan myös opinnäytetyömme käännösprosessia, ja analysoida esille tulleita asioita ja kysymyksiä. Prosessin siirtovaihe tarkoittaa kääntäjän aivoissa tapahtuvaa toimintaa ja kuinka aivot käsittelevät lähdemateriaalia, mutta koska aiheesta on vasta vähän tutkimustietoa, keskitymme omassa käännösprosessissa ainoastaan analyysi- ja muotoiluvaiheeseen.

Aloitimme työskentelyn lähdemateriaalin tarkalla analysoinnilla. Katsoimme materiaalin useaan otteeseen läpi ja hahmottelimme tärkeimpiä asiakokonaisuuks-

sia sekä ohjelman punaista lankaa. Varsin nopeasti huomasimme, että ohjelman pystyi jakamaan useaan pienempään asiakokonaisuuteen, joka mahdollisti viittomakielisen kuvailun ja kerronnan yhdistämisen.

Kun käännös- ja kuvailuprosessi eteni siihen vaiheeseen, että saimme käsikirjoituksen ja käännösratkaisut hiottua lopulliseen muotoonsa, toteutimme kuvaukset. Tilaajan kanssa sovittiin aikataulusta jo tammikuun alussa 2010, että kuvaukset suoritetaan 30.3.2010 Helsingissä, Suomen kuurosokeat ry:n studioloissa. Aluksi oli tarkoitus hoitaa kuvaukset yhdellä kertaa loppuun, mutta kuvausten jälkeen katsoessamme materiaalia huomasimme muutamia puutteita, joihin tulisi tehdä korjauksia. Ensimmäisten kuvausten materiaalista tuli 39 minuuttia pitkä tuotos. Sovimme seuraavista kuvauksista, että ne suoritettaisiin 28.4.2010. Tilaaja antoi meille ensimmäisistä kuvauksista palautetta, joiden pohjalta pystyimme tekemään korjauksia ja parantamaan viittomissuoritusta seuraavia kuvauksia varten.

Tilaaja kommentoi, että viittomista tulisi rauhoittaa. Viittomisala oli paikoin liian laaja kohderyhmän kaventunutta näkökenttää ajatellen. Käsimuotojen tulisi olla selkeämpiä ja liiat toistot tulisi jättää pois. Huomioimme myös vaatetuksen tärkeyden. Ensimmäisissä kuvauksissa Saara Lumatjärvellä oli päällä korkeakauluksinenpaita ja Marjo Rantosella tavallinen paita. Huomasimme, että Marjo Rantosen kädet eivät näkyneet yhtä selvästi kuin Saara Lumatjärven. Korkeakauluksisenpaidan kanssa viittominen näkyi paljon paremmin. Toisiin kuvauksiin Marjo Rantonen hankki myös korkeakauluksisenpaidan. Jotta tuotoksen seuraaminen olisi mahdollisimman kevyttä ja helppoa kohderyhmällä, oli näihin asioihin kiinnitettävä erityishuomiota.

Toisissa kuvauksissa materiaalin pituudeksi tuli 42 minuuttia. Jälkimmäisestä käännösversiosta tuli pidempi, koska saimme rauhoitettua viittomistamme huomattavasti. Kun viittominen oli rauhallisempaa, myös käsimuodot olivat selkeämpiä. Jätimme pois liiallisia toistoja, jotta tuotoksen seuraaminen ei olisi niin raskasta. Kuvaukset suoritettiin nopealla aikataululla muutaman tunnin sisällä. Koimme vaikeaksi keskittyä moneen asiaan viittoessamme. Toiset kuvaukset sujuivat paremmin ja viittominen oli helpommin ymmärrettävää ja rauhallisempaa, mutta esimerkiksi ilmeemme olivat ehkä vähän liian vakavia.

5.1.1 Kerronnan käänösprosessi ja analysointi

Lempeä naisääni kertoo läpi opetusmateriaalin sokeiden ja heikkonäköisten elämästä. Kertoja haluaa, että katsoja pohtisi edes hetken omaa elämäänsä näkeväenä ja peilaisi elämäänsä sen jälkeen sokeiden ja heikkonäköisten maailmaan. Erilaisten tuoksujen ja äänien merkitys korostuu, jos näkö puuttuu tai on heikko. Perheen, ystävien ja läheisten tuki ovat sokealle tai heikkonäköiselle erittäin tärkeitä, hyväksyminen ja ymmärtäminen antavat eväitä itsensä kehittämiseen ja toteuttamiseen.

Aikaisemmin kääntämisen ekvivalenssius kappaleessa toimme esille monia kysymyksiä, joita jo heti opetusmateriaalin käänöstyön alkuvaiheilla havaitsimme. Huomasimme kääntäjän harteilla olevan vastuun ja työmäärän, kun käänökseen tarvittavia poisjättöjä, lisäyksiä, järjestyksen muutoksia ja supistuksia alettiin miettiä. Kerronnan litteroitua versiota tarkastellessa (Liite 2) huomaa selkeästi kuinka paljon muutoksia jouduimme lähdemateriaalin ja käänöksen välille tekemään. Kerronnan sisältö on erittäin asiatyylistä ja selkeää, joten sen analysoinnissa tärkeimpänä tekijänä nousi esille semanttisen merkityksen ymmärtäminen – mitä lähdemateriaali yrittää katsojalle asiallaan viestittää. Kerronta on erittäin lämminsävyistä ja puhuttelevaa, joten näiden ominaisuuksien säilyttäminen myös viittomakielisessä käänöksessä oli haasteellista.

Emme rupea analysoimaan kaikkia käänöksessämme havaittuja poisjättöjä ja lisäyksiä koska työmäärä kasvaisi huomattavasti suuremmaksi. Poimimme silti muutamia esimerkkejä havainnollistamaan tehtyjen adaptaatioiden ja käänösratkaisujen laajuutta sekä vaikutusta käänöksen kohderyhmän katsojia ajatellen.

Tilankäyttö ja paikannus olivat viittomakielisessä käänöstyössä tärkeässä asemassa. Kun lähdemateriaalissa puhuttiin sokeista, heikkonäköisistä ja näkeväistä, oli erittäin tärkeää, että ihmiset ja ihmisryhmät paikannettiin koko käänöksen ajan samoihin paikkoihin. Sokeat ja heikkonäköiset viittojan vasemmalle puolelle ja näkevät oikealle. Samaa paikannusta käytettiin myös oppilaiden ja aikuisten, kuten opettajan ja kouluavustajan sijoittamisessa. Koska opetusmate-

riaali keskittyi näkövammaisten maailmaan, oppilaat paikannettiin vasemmalle ja näkevät aikuiset kuten opettajat ja avustajat näkevien ryhmään oikealle.

Roolinvaihtoa pystyi käännöstyössä toteuttamaan monessa kohtaa. Suuremmasta ihmisjoukosta puhuttaessa paikannukset olivat oikealla ja vasemmalla. Kun siirryttiin yksittäisiin henkilöihin ja heihin liittyvään kerrontaan, oli viittojan helpompi kertoa asiat yksittäisen henkilön näkökulmasta. Esimerkiksi heti ohjelman alussa ajalla 01.04 kerrotaan sokeiden ja heikkonäköisten ryhmästä. Tämän jälkeen siirrytään yksittäiseen syntymäsokeaan henkilöön ja kerrotaan hänen maailmankuvan luomisesta.

Sokeille ja heikkonäköisille ääni merkitsee paljon enemmän kuin näkeville. Syntymäsokea ihminen luo maailman kuvansa kuuntelemalla, tunnustelemalla, haistamalla ja maistamalla.

Tässä tilanteessa parhaaksi ratkaisuksi huomasimme, että viittojan tulee ottaa sokean rooli ja kertoa sokean näkökulmasta kuinka hän luo maailmankuvaansa. Samaa toimintamallia käytimme läpi käännöstyön, että viittoja ottaa näkövammaisen roolin. Huomasimme, että roolinvaihto selkeyttää vastaanottajia ajattelun viittomista huomattavasti. On helpompi ymmärtää käsiteltävää asiaa, kun viittoja ottaa henkilöhahmojen rooleja, eteen paikantamisen ja passiivisen viittomisen sijaan.

Jouduimme tekemään lähdemateriaaliin paljon poisjättöjä ja lisäyksiä. Yksinkertaistimme asioita muutamassa kohtaa siten, että vastaanottajan olisi helpompi seurata käsiteltävää aihetta ilman liian hankalasti tuotettuja käännösratkaisuja. Kohdasta 00.45 muokkasimme käännösratkaisumme hieman selkeämpään muotoon poisjätöin ja selvennyksin.

Kun astut junasta, joudut suunnistamaan ympäristöä tunnustelemalla ja kuuntelemalla. Valkoinen keppi ei ole näkövammaisen keino pitää hänet pystyssä. Se on hänen tuntosarvensa. Sokea ja heikkonäköinen opettelee reitin jota hän kulkee. Hän liikkuu kuin juna kiskoilla, jokainen muutos reitinvarrella on yllätys.

Viittoja ottaa tilanteessa sokean roolin ja suunnistaa ympäristössään. Valkoisen kepin tarkoituksen muokkasimme siten, että se ei ole näkövammaisen seisomisen apuväline vaan sen avulla saadaan tietoa ympäristöstä. TUNTOSARVI viit-

toman kuvaileva käyttäminen ei myöskään ollut mielestämme tärkeää, joten korvasimme sen selventämällä mitä sanalla tarkoitetaan eli ympäristön tutkimista ja tunnustelua. Junan kiskot ja niillä liikkumisen jätimme kokonaan pois, koska mielestämme se toisi vain hämmennystä ja epäselvyyttä vastaanottajille. Muokkasimme asian siten, että sokea opettelee reitin ulkoa, mutta reitinvarrella tapahtuvat muutokset ovat aina yllättäviä.

Opetusmateriaalissa siirrytään myös usein kertojan puheesta videolla esiintyvien henkilöiden dialogikerrontaan. Niistä ensimmäisessä sokea nainen kertoo omista taustoistaan ja tuntemuksistaan.

”Mä oon Riikka Hänninen, syntymäsokea ja opiskelija, musiikin ammattilaiseksi valmistumassa. Ja mä oon huomannu sen, että pärjääminen on erittäinkin mahdollista. Se vaan vaatii paljonkin asennetta perheeltä, opettajilta ja kavereilta ja ennen kaikkea itseltä, mutta onneks siihen ei tarvita silmiä.”

Dialogissa jouduimme tarkkaan miettimään kuinka saadaan selvennettyä asia katsojille siten, että he huomaavat eron kerronnan ja dialogin välille. Aluksi kuvailun pätkässä viitottiin lyhyesti, että nuori sokea nainen istuu musiikki luokassa ja kertoo... Tämän jälkeen alkaa suoraan kerronta ja viittomisessa pyritään luomaan hyvin puhutteleva tunnelma. Sokean naisen roolissa oleminen, minämuodon käyttäminen ja hieman rennompia viittomistyyliä selvensivät eroa kerronnan ja dialogin välille. Dialogipätkän lopussa sokea nainen kertoo, ettei pärjäämiseen tarvitse onneksi silmiä. Toimme kohtaan dialogimaisuutta esille vielä hieman lisää viittomalla sanan ”onneksi” muotoon HUH. Huomasimme, että pienillä vapaammin viitottavilla asioilla ja roolinvaihdoilla saadaan selkeä ero kerronnan ja dialogin välille.

Tässä toimme esille muutamia esimerkkejä pohtimiamme asioita kerronnan osalta. Käännöksen kuvauksissa Helsingissä Suomen kuurosokeat ry:n toimitiloissa huomasimme kuvausten aikana, että hitaan ja selkeän viittomisen tuottaminen ei ole kovin helppoa. Välillä jouduimme rauhoittamaan käsiämme ja keskittymään rauhallisuuteen jotta viittominen pysyisi selkeänä. Toteutimme pitkät viittomisosiot siten, että toinen luki käsikirjoituksesta kyseisen pätkän, jolloin pätkiä ei tarvinnut opetella ulkoa. Tämä helpotti huomattavasti viittomista ja toi viitottaviin pätkiin yhtenevyyttä ilman paperiin katsomisia tai turhia tauotuksia.

5.1.2 Kuvailun prosessi ja analysointi

Kuvailun prosessi alkoi huolellisesta tutustumisesta kuvailtavaan materiaaliin. Katsoimme ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” – opetusmateriaalin läpi moneen otteeseen, jotta saimme selkeän yleiskuvan sen tarinasta ja juonesta. Kuvailun kannalta on tärkeää ymmärtää ja sisäistää tarina kokonaisuudessaan. Silloin on helppo pohtia mitkä asiat, toiminnat ja kohteet ovat olennaista kuvailla tarkemmin ja laajemmin.

Teimme dvd:llä esiintyvistä kerronnasta ja dialogista litteroinnin. Kirjoitimme kohtauksittain ylös kaiken mitä ohjelmassa puhutaan, kerrotaan sekä kaikki muut dvd:llä esiintyvät äänet. Näin meille muodostui kerronnan käsikirjoitus. Sen pohjalta aloimme rakentaa kuvailua käsikirjoitusta. Kohtaus kohtaukselta kävimme läpi mitä kuvaruudulla tapahtuu, kuuluu ja mitä asioita kerronnassa ilmenee. Lisäsimme kuvailun käsikirjoitukseen. Alusta alkaen teimme kuvailua suoraan viittomakielelle, mutta sen taltioiminen videoituna käsikirjoituksena olisi ollut työlästä. Päädyimme kirjoittamaan kuvailun käsikirjoitukseen suomenkielellä. Mielessämme meillä oli kuitenkin koko ajan viittomakielinen käsikirjoitus ja kirjallinen käsikirjoitus toimi vain apuna.

Aloitimme laajasta kuvailusta, johon sisältyi monien ohjelmassa esiintyvien asioiden, toimintojen ja henkilöiden kuvailua. Pohdimme, mitkä kuvailun kohteet ovat tarinan merkityksen välittymisen kannalta tärkeitä. Karsimme kuvailua ja poistimme kohtia, jotka tuntuivat merkityksettömiltä. Etenimme laajasta kuvailusta yksityiskohtaisempaan kuvailuun. Keskityimme kuvailussa juoneen ja tarinaan oleellisesti liittyviin asioihin. Lisäsimme kuvailuun tarkempaa, yksityiskohtaisempaa kuvailua asioista, esineistä, äänistä ja toiminnasta, joiden koimme olevan tärkeää tarinan ja kohderyhmän näkökulmasta. Yritimme saada kuvailun kulkemaan kerronnan ja juonen rinnalla, tukien vastaanottajan katselu- ja oppimiskokemusta.

Pohdimme myös paljon kuvailijan roolia. Tulisiko kovalumme olla neutraalia vai subjektiivista. Kuvailtavat asiat, toiminnot ja henkilöt ohjelmassa ovat arkisia. Käytämme kuvailussa paljon neutraaleja arkiviittomia. Kuitenkin valikoimme mitä kuvailemme ja keskityimme kuvailemaan tarinan kannalta mielestämme

tärkeitä asioita. Näin kuvailumme on myös subjektiivista. Mielestämme on vaikeaa ottaa kuvailijan rooli ja päättää mitä kuvaillaan.

Kuvailussa tulee huomioida, että tietää kaikkien esineiden ja asioiden oikeat nimet ja merkitykset. Katseltuamme ohjelman läpi muutaman kerran ja pohtiesamme kuvailuratkaisuja meille tuli vastaan muutamia tuntemattomampia kuvailun kohteita. Jouduimme selvittämään niiden viralliset termit sekä suomenkielille että viittomakielelle. Ohjelmassa esiintyy paljon erilaisia näkövammaisten apuvälineitä. Osa niistä oli meille ennestään tuttuja, mutta esimerkiksi lukutelevisio termiä emme muistaneet. Tarkistimme termit asiantuntevalta taholta. Ohjelmassa sokea poika harrastaa judoa ja häntä kuvataan harjoituksissa. Emme kiinnittäneet tarpeeksi huomiota, mikä laji on kyseessä ja kuvailimme sen karatena. Onneksi tilaaja huomautti asiasta ja korjasimme virheen.

Käsikirjoituksen valmistuttua kuvasimme raakaversioiden kuvailusta ja kerronnasta. Pohdimme tuotosta ja mietimme parannusvaihtoehtoja. Osa kuvailuratkaisusta toimi hyvin ja osaa muokkasimme ja mietimme sujuvampia toteutustapoja. Käsikirjoitus muovautui mielissämme kokonaisuudessaan koko prosessin aikana useita kertoja. Helsingissä ensimmäisissä kuvauksissa Suomenkuvorosokeat ry:n studiossa saimme valmiiksi ensimmäisen version lopullisesta tuotoksesta. Sen katsominen yhdessä ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” - ohjelman kanssa toi lisää uusia parempia ratkaisuehdotuksia. Toisissa kuvauksissa saimme kuvailun lopulliseen muotoonsa.

5.1.3 Audiovisuaalisen materiaalin kuvailu

Audiovisuaalisen materiaalin kuvailussa suurimmaksi ongelmaksi muodostui kuvailtavan materiaalin rajaaminen. Kuvailtava ohjelma on erittäin tiivis ja siinä tapahtuu paljon. Oli vaikeaa valita mitä kuvailtiin ja mikä jätettiin pois. Tosiasia vain on, että kaikkea ei voida kuvailla. Ohjelmassa liikutaan nopeasti kohtauksesta toiseen ja lyhyessä ajassa tapahtuu paljon. Olisi mahdotonta kuvailla kaikkea, koska silloin kuvailusta tulisi sekavaa ja poukkoilevaa. Huomioimme, että jos kuvailussa on liian paljon eri asioiden irrallista kuvailua, siitä tulee vaikeasti seurattavaa. Näin karsimme kuvailusta yksittäisiä lyhyitä kohtauksia pois

ja keskityimme kuvailemaan tarkemmin tarinan kannalta tärkeitä kohtauksia ja tapahtumia.

Esimerkiksi ajassa 04.35 ohjelmassa tapahtuu paljon lyhyellä aikavälillä. Kamera liikkuu eri tilanteesta toiseen ja kohtaukset ovat vain muutaman sekunnin mittaisia. Heikkonäköinen poika tutkii jotain konetta. Opettaja ja sokea tyttö tekevät puutöitä. Opettaja soittaa kitaraa. Poika istuu pulpetissa ja opettaja neuvoo vieressä. Opettaja esittelee kukkia kirjasta luokkahuoneessa. Näkevä nainen kävelee varoen silmät kiinni luokassa. Kaksi tyttöä pelaa pallo peliä mailoilta silmät kiinni. Seuraavaksi siirrytään liikuntasaliin, jossa näkevät lapset kokeilevat valkoisenkepin käyttöä silmät peitettynä ja pelaavat erilaisia pelejä. Tässä on liikaa kuvailtavia kohtauksia, joilla ei ole merkitystä tarinan kannalta. Päädyimme jättämään kuvailusta pois lyhyimpiä merkityksettömiä kohtauksia, esimerkiksi kun opettaja soittaa kitaraa. Keskityimme kuvailemaan näkövammaan liittyviä yksityiskohtia kuten sokeiden lasten toimintaa, valkoisenkepin käyttöä sekä näkevien lasten puuhia silmät peitettynä.

Jotta tarinan punainen lanka välittyä vastaanottajalle, juonen ja kerronnan kannalta tärkeiden asioiden kuvailu on audiovisuaalisen materiaalin kuvailutyösämme suuressa roolissa. Seuraavassa esimerkissä olemme kiinnittäneet huomiota erityisesti pianon soiton kuvailuun (kursivoitu teksti kuvailua). Kerronnassa puhutaan luovuudesta, onnistumisesta ja epäonnistumisesta. Tyttö soittaa pianoa ensin virheellisesti mutta lopussa onnistuu ilman virheitä. Jotta vastaanottaja, joka ei kuule ymmärtää pianon merkityksen liittyen onnistumiseen ja epäonnistumiseen, on pianon soitto kuvailta tarkkaan.

Sokea tyttö soittaa pianoa. Opettaja istuu vieressä ja tarkkailee. Soitto kuulostaa hyvältä, mutta tulee virheitä.. Kolme tyttöä joista yksi on sokea istuvat pöydän ääressä ja pelaavat peliä. Lapset istuvat luokkahuoneessa piirissä jakkaroilla ja liikkuvat laululeikki laululeikin mukana. Opettaja soittaa kitaraa ja laulaa.

Itsetunto syntyy siitä, että hyväksytään yhteisöön. Eikä kiusata siksi, ettei onnistu yhtä helposti kuin muut. Luovuustutkijat todistavat, että vasta kun oppii epäonnistumaan, oppii onnistumaan.

Tyttö soittaa edelleen pianoa, tällä kertaa ilman virheitä, soittaa hienosti.

Luova ihminen epäonnistuu usein, muttei lopeta kokeilemista. Niin se käy onnistuu uudelleen, onnistuu upeasti.

Ohjelmassa kamera liikkuu usein laajemmasta yleiskuvasta yksityiskohtaisempaan lähikuvaan. Kuvailussa päätimme edetä samalla tavalla. Alussa kuvaillaan paikkaa ja tilaa, esimerkiksi ollaanko ulkona tai luokkahuoneessa. Sen jälkeen kuvaillaan ketä henkilöitä paikalla on ja mitä he tekevät. Lopuksi saatetaan vielä kuvailla jotain tarkkaa yksityiskohtaa esimerkiksi henkilön käyttämää apuvälinettä tai taustalta kuuluvaa ääntä. Toteutustapa tuntuu toimivalta, koska sitä tukee ohjelman kulku ja kameran liikkuminen. Kun kuvailu ja ohjelman kuva kulkevat yhdessä loogisesti, on vastaanottajan helpompi seurata tarinaa.

Esimerkiksi ohjelmassa ajalla 07.24 kamera kiertää luokkahuoneessa, jossa lapset piirtävät. Kamera näyttää lähemmin oppilaita ja luokassa kiertävää opettajaa. Sitten kamera siirtyy tarkastelemaan lähikuvana lasten piirustuksia. Lopuksi tarkennetaan, kuinka heikkonäköinen tyttö piirtää. Kuvailu alkaa kerronnalla missä ollaan ja ketä on paikalla. Sen jälkeen kuvaillaan lasten piirustuksia ja lopuksi heikkonäköisen tytön toimintaa. Kuvailu etenee laajemmasta tarkempaan kuvailuun loogisesti kameran liikkeiden mukaan.

Lapset istuvat luokassa piirustustunnilla, opettaja kiertää luokassa katsellessaan lasten töitä. Lapset piirtävät ihmishahmoja, miehiä, naisia, lapsia, ystäviä ja perheenjäseniä. Heikkonäköinen tyttö piirtää ja värittää omaa perhettään kasvot lähellä piirustusta.

Kuvailua tehdessä yritimme huomioida, kohderyhmän kuurosokeiden viittomakielisten lasten ja nuorten joilla on rajoittunut näkökenttä, erityistarpeet. Rajoituneella näkökentällä audiovisuaalisen materiaalin seuraaminen on vaikeaa ja raskasta. Tuotoksemme on jaettu pienempiin kokonaisuuksiin, jolloin sen seuraaminen on helpompaa ja kevyempää. Kuvailu tulee pienissä osissa, joiden jälkeen aina katsotaan kyseinen kohta ohjelmasta. Kuvailuprosessin aikana tulimme siihen tulokseen, että osiot eivät voi olla muutamaa minuuttia pitempiä. Muuten kuvailun ja ohjelman seuraaminen olisi liian raskasta.

5.2 Viittoessa rajalliseen näkökenttään

Audiovisuaaliseen muotoon tehdyssä viittomakielisessä käännöksessä jouduimme pohtimaan monia asioita. Kun vastaanotetaan viittomakieltä rajallisella näkökentällä, tulee viittojan ottaa tilanne huomioon. Tutkimusongelmaksi nousi: Mitä tulee huomioida kun viitotaan rajoittuneeseen näkökenttään audiovisuaalisessa käännös- ja kuvailutyössä? Asiaa ei voi peilata suoraan tilanteeseen jossa viittoja ja vastaanottaja ovat samassa tilassa läsnä. Koska vastaanottaminen tapahtuu audiovisuaalisesti, eikä viittojan ja vastaanottajan välille synny kontaktia, on tilanne paljon monimutkaisempi. Audiovisuaalisen käännöstyön vastaanottamisesta emme löytäneet aikaisempaa tutkimustietoa, joten teimme viittomisratkaisut ja toimintamallit yhdessä työn tilaajan kanssa.

Rajalliseen näkökenttään viittoessa tulee viittomisen tapahtua rauhallisesti ja selkeästi mahdollisimman lähellä kasvoja. Viittomien paikka ja korkeus tulee muuttaa hieman normaalimpaa korkeammalle, esimerkiksi rinnalla tapahtuvat viittomat tulee nostaa leuan korkeudelle. Tällöin viittomien seuraamiseen saa tukea myös huuliosta. Sormituksissa tulee kiinnittää huomio sormiaakkosten hitaaseen ja rauhalliseen tuottamiseen jotta vastaanottaja ennättää hahmottaa sormituksista muodostuvan sanan. Kun viittomista hidastaa, artikulaatio ja käsimuodot selkeytyvät. Tällöin viittoman paikka tarkentuu vastaanottajan näkökenttään sopivammaksi ja viittomista on miellyttävämpi seurata. (Suomen Kuu-rosokeat ry, 2010.)

Koska opinnäytetyömme kohderyhmä seuraa viittomista joko televisio- tai tietokoneruudulta on katseltava alue jo valmiiksi rajattu. Päädyimme tällöin ratkaisuun, että emme kiinnitä liikaa huomiota viittomisalaamme. Viittomisen selkeys ja rauhallisuus helpottavat vastaanottajan ymmärtämistä, koska tällöin viittomien liikeradat ovat helpommin hahmotettavissa. Jos viittomisalaa supistaa liikaa rajoittunutta näkökenttää ajatellen, muuttuu viittominen epäselväksi ja vaikeasti seurattavaksi. Viittomisen tulee tapahtua myös samalla paikalla seisten ja kaikkia ylimääräisiä liikkeitä ja heilahduksia tulee välttää. Roolinvaihtojen aikana tulee varsinkin kiinnittää huomiota siihen, ettei viittoja tee liian suuria liikkeitä kehollaan.

5.3 Kuvailun ja käännöksen yhteensovittaminen

Yhdeksi tutkimusongelmaksi asetimme: kuinka audiovisuaalisen materiaalin viittomakielinen kuvailu ja kerronta saadaan yhdistettyä? Aluksi teimme yhte-näisen käsikirjoituksen kuvailusta ja kerronnasta (Liite 1). Käsikirjoituksessa käännös ja kuvailu kulkevat rintarinnan ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” – ohjelman tapahtumien mukaisesti. Ohjelma on jaettu lyhyisiin kohtauksiin joista käsikirjoituksessa pääsääntöisesti tulee aina ensin kuvailu ja sitten kerronnan käännös. Tämä toimintatapa osoittautui onnistuneeksi, koska näin käsikirjoitus-ta on helppo seurata ja tarinan juoni tulee hyvin esille käännöksen kohderyh-mää ajatellen. On paljon miellyttävämpää katsoa audiovisuaalista materiaalia lyhyissä pätkissä, jossa asiakokonaisuudet kulkevat käsi kädessä kuvailun ja kerronnan osalta. Juonen seuraaminen on tällöin helpompaa, kun taukoja tulee riittävästi, eikä asiakokonaisuuksia tarvitse seurata liian pitkiä aikoja yhteen menoon. Käännöstyössä kuvaillaan aina ensiksi tapahtumia, henkilöitä ja asioi-ta. Sen jälkeen kerrotaan tarinaa ja kuvailtavat asiat saavat merkityksen. Seu-raavaksi on esimerkki käsikirjoituksesta kuinka kuvailu ja kerronta tapahtumat tulevat peräjälkeen asiayhteyksiin sidonnaisina. Kursivoitu teksti on kuvailua (Liite 1).

Ulkona kadulla näkevällä miehellä on silmät peitettynä ja valkoinen keppi kädessä. Hän kävelee eteenpäin. Raitiovaunu ja autoja huristaa ohi. Mies kävelee varovasti ja hitaasti eteenpäin.

Voitte yrittää eläytyä näkövammaisen maailmaan, mutta ei ole helppoa kä-vellä kaupungin läpi silmät ummessa. Sokea tai heikkonäköinen osaa käyttää muita aistejaan paljon herkemmin kuin normaali näkevä ihminen.

Teknisesti toteutimme kuvailun ja kääntämisen siten, että Saara Lumatjärvi viit-toi kuvailun ja Marjo Rantonen kerronnan. Tilaja oli kanssamme samaa mieltä, että tämä käytäntö toimi hyvin. Kun kuvailussa ja kerronnassa on eri viittojat, on vastaanottajalle selkeää milloin tapahtuu kuvailua ja milloin kerrontaa. Meillä viittojilla on päällämme eriväriset paidat, joka myös korostaa vastaanottajalle kuvailun vaihtumista kerrontaan. Kuvaukset tehtiin lyhyissä pätkissä asiakoko-naisuuksien mukaisesti. Suomen kuurosokeat ry:n tietotekniikka-alan ammatti-lainen editoi kuvatun materiaalin käsikirjoituksen mukaiseksi. Lisäksi kuvan lai-

taan on lisätty erivärisillä palkeilla milloin kuvaillaan ja milloin tapahtuu kerrontaa. Lopullisessa tuotoksessa vastaanottajat seuraavat ensin kuvailua. Sen jälkeen vaihtuu viitoja ja tulee kuvailuun liittyvä kerronta tarinasta. Tilaaja on kanssamme samaa mieltä, että tämä on teknisesti erittäin toimiva toteutustapa.



(Kerronnan T väripalkki ja vaatetus) (Kuvailun K väripalkki ja vaatetus)

Sinisen ja oranssin väripalkkien käyttäminen havaittiin erittäin toimivaksi. Huomasimme myös, että jos vastaanottajan värinäkö ei ole riittävä, tai jos värinäköä ei ole lainkaan, pystyy palkeista silti erottamaan hyvin harmaan eri sävyt. Myös viittojen erot ulkonäöllisesti pystytään selkeästi huomaamaan hiusten värieroista sekä kuvailun viittojan silmälaseista. Tekninen toteutus nouseekin opinnäytetyön yhdeksi vahvimmin onnistuneeksi osa-alueeksi.

”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” – ohjelman dialogisuus tuotti meille vaikeuksia. Ohjelmassa on lyhyt osio nopeaa dialogia, jossa eri ihmiset kertovat tuntemuksistaan ja kokemuksistaan. Tässä kohdassa kuvailun ja kerronnan yhteen sovittaminen tehtiin poikkeavalla tavalla. Päädyimme ratkaisuun, jossa kerronta sisällytetään kuvailuun. Koska henkilöt vaihtuvat nopeasti ja kerronta on tiivistä, olisi vastaanottajalle ollut sekavaa ja raskasta jos viittoja olisi vaihtunut samaan tahtiin. Kuvailun viittoja viittoiti sekä kerronnan että kuvailun. Kerronta sisällytettiin kuvailuun siten, että kuvailija otti kuvailtavan henkilön roolin ja kertoi henkilön ajatukset. Näin dialogi etenee tuotoksessa loogisesti ja selkeästi. Seuraavassa esimerkissä näkyy dialogin käsikirjoitusta (Liite1) ja esimerkki kuinka kerronta on liitetty kuvailuun.

Luokkahuoneessa haastatellaan eri henkilöitä.

Ensiksi punapaitainen naisopettaja kertoo tuntojaan ja pelkojaan, millaista on opettaa näkövammaista lasta.

”Ensiksi tietysti pelotti aika paljon ottaa vastaan näkövammaisen lapsi luokkaan.”

Seuraavaksi yksi luokan poika oppilas kertoo kuinka hän lukee tavallista kirjoitusta ja sokea oppilas pistekirjoitusta.

Vaaleahiuksinen naisopettaja kertoo kuinka mukava on ollut opettaa Ronjalle pistekirjoitusta.

Ronja tyttö kertoo paikaltaan kuinka hän kirjoittaa kirjoituskoneellaan. Painelee nappuloita.

Poika oppilas yrittää selittää kuinka pistekirjoitus toimii.

Pistekirjoitusta opettava opettaja kertoo vielä lisää ajatuksiaan.

”Ja sitten kun Ronjalla on niin valtavan laaja mielikuvitus, niin se tuo myös oman mukavuuden hänen opettamiseen.”

Heikkonäköinen Ronja tyttö naureskelee kuinka hän ei voi kirjoittaa kirjoituskoneella silmillään. Hän myös näyttää mitä tapahtuu jos silmillään yrittäisi nappeja painella, ja sehän sattuisi.

5.4 Opetusmateriaalin ja käännöstyön katselu

Koimme haasteelliseksi heti opinnäytetyön alkuvaiheilla käännöksen ja opetusmateriaalin yhteensovittamisen. Tutkimusongelmaksi nousi: kuinka viittomakielistä käännöstä sekä ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” - opetusmateriaalia seurataan yhdessä? Paras ja toimivin vaihtoehto olisi ollut käännöksen sovittaminen alkuperäiseen ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” - dvd opetusmateriaaliin, mutta tekijänoikeudet estivät yhdistämisen. Tästä seuraten, jouduimme miettimään pitkään eri vaihtoehtoja käännöksen ja opetusmateriaalin katsomis-
tavalle. Päädyimme opinnäytetyön tilaajan kanssa yhdessä ajatukseen kään-
nöksen ja opetusmateriaalin rinnakkain seuraamiseen kahdelta eri ruudulta. Edellisessä kappaleessa käsitelimme, kuinka kerronta ja kuvailu saatiin yhdis-
tettyä pienemmiksi asiakokonaisuuksiksi seuraamisen helpottamiseksi. Tätä
asiaa hyödynsimme myös käännöksen ja opetusmateriaalin yhdistämisessä. Jaoimme asiakokonaisuudet sekä käännöksestä, että opetusmateriaalista pie-
nempiin osiin.

Jaoimme ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” - dvd:n sisällön pienemmiksi asia-
kokonaisuuksiksi noin muutaman minuutin pätkiin. Huomasimme, että opetus-
materiaalia ja käännöstä pystyy katsomaan rinnakkain vuorotellen, tietyn ajan-
jakson verran yhdistämällä käännöksen kuvailu ja kerronta opetusmateriaalin

tapahtumiin. Tarkoituksena on aina ensiksi katsoa viittomakielinen kuvailu ja kerronta, jonka jälkeen informoidaan ajallisesti kuinka pitkään tulee katsoa seuraavaksi opetusmateriaalia. Opettajan tulee perehtyä etukäteen käännöstyön info-osioon, jotta opetusmateriaalin ja käännöksen rinnakkain katsominen tulee onnistumaan mahdollisimman vaivattomasti. Tässä esimerkki infon ohjeista (Liite 3).

Viittomakielistä käännöstä sekä ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” opetusohjelmaa katsotaan rinnakkain siten, että katselu aloitetaan käännöksestä joka sisältää viittomakielisen kuvailun ja kerronnan. Tämän jälkeen katsotaan kuvailuun ja kerrontaan liittyvä pätkä ohjelmasta. Jokaisen käännöspätkän jälkeen tulee ruudulle info jossa kerrotaan sekuntimääräisesti kuinka pitkä kohta ohjelmaa tulee katsoa ennen seuraavaan käännösosioon siirtymistä.

Teknillisesti info-osuuden toteutti Suomen kuurosokeat ry:n tietotekniikka-alan ammattilainen. Tilaajan pyynnöstä kirjoitimme ensimmäisen käännösversion jälkeen katseluohjeet, jotka lähetimme tietotekniikka-alan ammattilaiselle. Tietotekniikka-alan ammattilainen työsti tämän jälkeen tekstin lopulliseen käännöstyöhön sopivaksi, valiten esimerkiksi sopivan fontin. Testasimme käännöstyön valmistuttua työn tilaajan kanssa toteutuksen toimivuutta. Mielestämme käännösmateriaalissa on riittävä informaatio katseluohjeista, sekä selkeät toimintaohjeet kuinka edetä, kun käännöksen katsominen on aloitettu. Käännöksen ja opetusmateriaalin asiakokonaisuudet ovat riittävän lyhyitä, jotta seuraaminen ei käy kohderyhmälle liian raskaaksi. Taukojen pitäminen on mahdollista, eikä opetusmateriaalia ja käännöstä tarvitse katsoa suoraan kokonaan läpi.

6. PRODUKTIN ARVIOINTI

Tässä kappaleessa vedämme yhteen ajatuksiamme kuinka produkti onnistui. Vertaamme hieman käännös- ja kuvailutyön välisiä eroja, sekä millaisia ajatuksia opinnäytetyön tekeminen meissä herätti. Pohdimme myös kuinka työn alkuvaiheilla asettamamme tavoitteet toteutuivat ja olemmeko tyytyväisiä lopputulokseen.

6.1 Työn etenemisvaiheet

Opinnäytetyömme aihe varmistui vasta syksyllä 2009, joten jouduimme tarttumaan työhön varsin nopealla aikataululla. Syksyllä tuntui, että opinnäytetyön kanssa tulee todella kiire, koska jos olisimme olleet itse aktiivisempia ja hoitaneet opinnäytetyö asiaa aikaisemmin, olisimme voineet edetä työn kanssa hie-man rauhallisemmin. Näin jälkikäteen pohtiessa, kun lopullinen opinnäytetyö valmistui, huomasimme, että kiire aikataulu ja opinnäytetyön kanssa nopea eteneminen ovat olleet meille todella sopivia työskentelytapoja. Olemme molemmat opiskelijoina sellaisia, että pidämme stressin ja kiireen tuomasta tunteesta. Saamme tällöin paljon enemmän aikaan, kuin pitkään ja hitaasti samaa asiaa työstäessä.

Aiheen varmistuttua, aloimme kirjoittaa opinnäytetyömme tietopohjaa. Tietopohja on elänyt koko opinnäytetyön ajan ja työn aihepiirit ovat vaihtuneet työn tarkemman rajautumisen myötä. Aloitimme opinnäytetyön kirjoittamisen erittäin laaja-alaisesti lähdekirjallisuuteen tutustumalla ja poimimalla tietopohjaan asioita, joita olemme joutuneet karsimaan työn edetessä pois. Tutkimusongelmat ja työn tavoitteet hahmottuivat vasta käännöstyön aikana, joten tämänkin takia tietopohjaan on täytynyt tehdä muutoksia. Koimme haasteelliseksi yhdistää opinnäytetyössä käytetty tietopohja toiminnalliseen osa-alueeseen eli käännökseen ja kuvailuun.

Vuoden 2010 alkupuolella alkoi itse käännös- ja kuvailutyö. Teimme kerronnasta ja kuvailusta yhteisen käsikirjoituksen ja tämän jälkeen ensimmäiset raakakäännökset. Kun olimme hioneet käännöksen ja kuvailun omien taitojemme mukaiseen viittomakieliseen muotoon, lähdimme Helsinkiin Suomen kuu-rosokeat ry:n studioon kuvaamaan. Toteutimme kuvaukset kaksivaiheisesti siten, että ensimmäisellä kuvauskerralla maaliskuussa teimme kokeilukuvauksen ja huhtikuussa virallisen kuvauksen. Kokeilukuvauksen perusteella analysoimme viitottua materiaaliamme ja teimme havaitut parannukset virallista kuvausta varten.

6.2 Tavoitteiden toteutuminen ja jatkotutkimusideat

Asetimme opinnäytetyömme tavoitteeksi välittää opetusmateriaalin viesti ja tunnelma kohderyhmälle mahdollisimman helposti vastaanotettavassa muodossa. Viestin ja tunnelman välittyminen onnistui osittain. Kuvailu ja käänös antavat kohderyhmälle mahdollisuuden kokea ja samaistua ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” – ohjelman maailmaan. Meille kuitenkin jäi semmoinen tunne, että välillä jouduimme tekemään paljon poistoja ja muutoksia, jotka vaikuttavat vastaanottajien mahdollisuuksiin päästä ohjelman tunnelmaan.

Olemme pohtineet paljon erilaisia viittomakielisiä ratkaisuja käänökseen ja kuvailuun omien taitojemme mukaan. Saimme apuja viittomakielen lehtorilta tuotoksemme kielen tarkastuksessa. Kuvaustilanteessa kuitenkin viittomiseemme vaikuttivat muutamat seikat, muun muassa keskityimme viittomaan selkeästi ja rauhallisesti, lisäksi tilanne oli meille uusi ja jännittävä. Näin viittomavalinnat ja ratkaisut jäivät välillä ennalta suunniteltua huonommiksi ja meille tuli myös viittomavirheitä. Tältä olisimme voineet välttyä harjoittelemalla enemmän ennen kuvauksia.

Kerronnan kääntämisen ja kuvailutulkkauksen välillä havaitsimme paljon eroja. Koska meillä ei ollut aikaisempaa tietoa kuvailutulkkauksen eri osa-alueista, jouduimme käyttämään paljon aikaa aiheeseen perehtymiseen. Jos vertaamme työmäärää kerronnan kääntämisen ja kuvailun välillä, kuvailu on ollut työmääräisesti paljon suurempi. Kuurosokeiden elämässä kuvailutulkkaus on erittäin tärkeässä asemassa, joten on ollut erittäin hyödyllistä päästä tutustumaan kuvailutulkkauksen maailmaan. Keräsimme paljon hyödyllistä tietoa tulevaisuuden työnäkymiämme ajatellen ja tulemme varmasti hyötymään opinnäytetyöstämme vielä pitkälle tulevaisuuteen.

Olemme tyytyväisiä tuotoksemme tekniseen toteutukseen. Kuvailu ja kerronta toimivat hyvin eri viittojen viittomana. Lisäksi eriväriset vaatteet ja väripalkit kuvauksien laidassa tukevat kerrontaa ja kuvailua. Vaikka käänöstä ei saatu sisällytettyä ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” – ohjelmaan vaan se on toteutettu erilliselle dvd:lle, on sen seuraaminen helppoa katseluohjeiden avulla. Tote-

amme, että tämä on toimiva malli ja tilaajan mielestä sitä voidaan käyttää ja kehittää tulevaisuudessa vastaavissa projekteissa.

Ehdotamme jatkotutkimukseksi kartoitusta kuurosokeiden, joilla on rajoittunut näkökenttä, tarpeista ja toiveista liittyen audiovisuaaliseen kääntämiseen ja kuvailuun. Onko heillä kokemuksia audiovisuaalisen materiaalin käännöksistä tai kuvailusta? Mitä he toivovat audiovisuaalisilta käännöksiltä ja kuvailulta? Onko audiovisuaalisen materiaalin seuraaminen heille raskasta ja kuinka siitä voitaisiin tehdä helpompaa?

LÄHTEET

Chesterman, Andrew 2007. Kääntämisen normit. Teoksessa Riikonen, H. K & Kovala, Urpo & Kujamäki, Pekka & Paloposki, Outi (toim.) Suomenoskirjallisuuden historia 2. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Finlex – Valtion säädöstietopankki. 17§ Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Viitattu 12.4.2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Gambier, Yves 2007. Audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksen suuntaviivoja. Teoksessa Oittinen, Riitta. & Tuominen Tiina (toim.) Olennaisen äärellä, Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 73-115.

Hartama, Marko 2007. Elokuvakääntäminen av-kääntämisen lajina. Teoksessa Oittinen, Riitta. & Tuominen Tiina (toim.) Olennaisen äärellä, Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 187-201.

Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielisen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Keuruu: Finn Lectura Oy, 66-83.

Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käden käänteessä. Viittomakielisen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Keuruu: Finn Lectura Oy.

Lahtinen, Riitta. & Palmer, Russ. & Lahtinen, Merja 2009. Aisti kuvailu. Helsinki: Art-Print Oy.

Lahtinen, Riitta 2005. Kuulonäkövammaiselle ja kuurosokealle kuvailu. Tuntosarvi 4/2005, 14-15.

Lahtinen, Riitta 2004. Sujuva tulkkaus kuurosokeille – Selvitys kuurosokeiden tulkinkäytön kokemuksista. Suomen kuurosokeat ry, Julkaisuja B2/2004. Kuu-

rosokeiden eri kommunikaatiomahdollisuudet –projekti. Raportti2. Tampere: City Offset Oy

Lahtinen, Riitta 2002. Toiminnallinen ja vuorovaikutteinen tulkkaus. Tuntosarvi 11/2002, 6-7.

Leppihalme, Ritva 2007. Kääntäjän strategiat. Teoksessa Riikonen, H. K & Kovalu, Urpo & Kujamäki, Pekka & Paloposki, Outi (toim.) Suomenoskirjallisuuden historia 2. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mesch, Johanna 2004. Viitotaan yhdessä. Tietoa taktiilista viittomakielestä. Suomen Kuurosokeat ry. Julkaisuja A3. Tampere: City Offset Oy.

Mikkonen, Pirkko 2000. Viittomakielentulkki kuuron lapsen vuorovaikutustilanteissa. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto.

Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Suomalaisen viittomakielen kääntäminen ja käännosteoriat. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielisen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Keuruu: Finn Lectura Oy.

Saksa, Silja. 2004. Baabelin perilliset. Kääntäjien ja kääntämisen historiaa. Jyväskylä: Atena.

Sokein lasten tuki ry. Viitattu, 14.1.2010.

<http://www.sokeinlastentuki.com/uusidvd.html>.

Suomen kuurosokeat ry. Viitattu 29.4.2010.

http://www.kuurosokeat.fi/kommunikaatiopalvelut/tietopiste/viittoman_rakenteesta/

Suomen kuurosokeat ry. Viitattu, 14.1.2010.

http://www.kuurosokeat.fi/materiaalipankki/oppaat_verkossa/tulkkipalveluopas/5_tulkkauksen_kielet_ja_menetelmat/52_viitotut_kielet/.

Tirkkonen-Condit, Sonja 2007. Kääntämisen tutkimuksen nykysuuntauksia. Teoksessa Riikonen, H. K & Kovala, Urpo & Kujamäki, Pekka & Paloposki, Outi (toim.) Suomensuomen kirjallisuuden historia 2. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. Kopiointia vai kommunikointia – johdatus käännteoriaan (2. painos). Helsinki: Finn Lectura.

LIITTEET

Liite 1: Kuvailun ja kerronnan käsikirjoitus

00.00

Teksti Käenlaulu kuulostaa... Ruutu on mustana. Ei näy mitään. Kuuluu paljon erilaisia ääniä. Käki kukkuu, linnun laulua, kärpäsen surinaa, lasten iloisia ääniä, huudahduksia, JEE huuhtoja, koulun kello soi, joku kutsuu taxia Ruutu on edelleen mustana.

Maailmamme on audiovisuaalinen. A =tarkoittaa audio, = ääni. V =tarkoittaa visio, = kuva. Monelta ihmiseltä kuva puuttuu tai kuva on hämärä/epäselvä.

*Kuva muuttuu selkeäksi. Metro syöksyy tunneliin. junan pilli puhalttaa. Ihmisvi-
linää metrossa ja liukuportailla. Ulkona kadulla liikenne valot piippaa. Punainen
valo muuttuu vihreäksi. Sokea nainen ylittää katua opaskoiran kanssa. Koulus-
sa kaksi sokeaa tyttöä käytävällä etsivät lelua äänen perusteella. Lelu löytyy,
tytöt iloitsevat. Luokahuoneessa opettaja laskee pöydälle täytetyn linnun. Nä-
kövammaiset oppilaat tunnustelevat sitä ja miettivät mikä lintu se on. Opettaja,
kouluvastaja ja sokeat oppilaat istuvat lähekkäin pöydän ääressä ja tunnuste-
levat siilin kuvaa.*

Sokeille ja heikkonäköisille ääni merkitsee paljon enemmän kuin näkeville. Syn-
tymä sokea ihminen luo maailmankuvansa kuuntelemalla.. tunnustelemalla ja
maistamalla.

Jos ei näe toisen kasvoja, niin on puhetta kuunneltava. Ilman ääntä ei ole
myöskään ilmeitä. Lähimpiä ihmisiä voidaan tunnustella, mutta kauempana ole-
via ei voi.

Heikkonäköinen nainen valkoisenkepin kanssa kävelee eteenpäin. Nainen matkustaa junalla. Nainen nousee liukuportaita pitkin juna-asemalle. Hän tarkkailee juna-aikatauluja apuvälineen (kiikarin) avulla. Hän kuuntelee juna kuulutuksia.

Sokea tuntee erilaisia tuoksuja, mutta junassa istuessa kaikki paikalla olijat ovat vain ilmeettömiä mykkiä. Kun astut junasta joudut suunnistamaan ympäristöä tunnustelemalla ja kuuntelemalla. Valkoinenkeppi ei ole näkövammaisen seisomisen apuväline. Sen avulla näkövammaisen saa tietoa ympäristöstä. Sokea ja heikkonäköinen opettelee reitin jota hän kulkee, jokainen muutos reitinvarrella on yllätys.

01.55

Ulkona kadulla näkevällä miehellä on silmät peitettynä ja valkoinenkeppi Hän kävelee eteenpäin. Raitiovaunu ja autoja huristaa ohi. Mies kävelee varovasti ja hitaasti eteenpäin.

Voitte yrittää eläytyä näkövammaisen maailmaan, mutta ei ole helppoa kävellä kaupungin läpi silmät ummessa. Sokea tai heikkonäköinen osaa käyttää muita aistejaan paljon herkemmin kuin normaali näkevä ihminen.

Koulu luokassa oppilaat ovat peittäneet silmät. He kulkevat ympäriinsä, tunnustelevat paikkoja, juttelevat keskenään ja istuvat pulpeteissa.

Heikkonäköinen tyttö kirjoittaa lukutelevision avulla, opettaja neuvo vieressä. Tyttö on iloinen.

Lapsia istuu luokkahuoneessa, tyttö viittaa, he lukevat ja opiskelevat, opettaja kirjoittaa taululle.

Kun teillä on näkövammaisen luokkakaveri tarvitsette paljon auttavaa asennetta. Sen vastineeksi hänen näkövammansa opettaa teille asioita.

Näkövammaiset ovat ihan tavallisia lapsia. He osaavat riehua, kiukutella ja laiskotella ihan niin kuin kaikki muutkin lapset. Heillä on näkövamma, mutta sitä ei tarvitse voitotelle tai sääliä. Ei myöskään kannata kadehtia näkövammaisten

apuvälineitä. Teidän aapisenne on tämän kokoinen (*ohut*), pistekirjoitettu aapinen on tällainen (*iso pino*).

Sokea luokkakaveri on teidän ystäväanne. Te tarvitsette toinen toisianne.

03.05

Nuoria istuu luokassa tekemässä tehtäviä. Sokealla pojalla on oppivälineenä tietokone, jossa on pistekirjain näppäimistö. Opettaja antaa hänelle ohjeita.

Opettaja seisoo luokan edessä ja esittelee kukkien kuvia kirjasta ja kertoo kuka oppilaat seisovat ympärillä ja kuuntelevat. Pöydällä on kukkia ja kasveja. Opettaja koskettaa kasvia ja kertoo kuinka kukka reagoi kosketukseen. Sokea poika haistelee kukkaa ja tunnustelee kaktuksen piikkejä.

Ulkona puistossa kukat kukkivat, aurinko paistaa, ihmisiä on liikkeellä.

Sokea nainen matkustaa raitiovaunulla opaskoiran kanssa.

Maailmamme on audiovisuaalinen. A =tarkoittaa audio, = ääni. V =tarkoittaa visio, = kuva. Monelta ihmiseltä kuva puuttuu tai kuva on hämärä/epäselvä.

Näkö ei ole onneksi ainoa aisti. Sokea ei näe kukkia ja heikkonäköinen käyttää kukkien katseluun apuvälineitä (kiikaria).

Suurin osa näkevästäkään ihmisistä ei näe kukkia, koska heillä on niin kiire. He juoksevat niiden yli, tallaavat kukat jalkoihinsa.

Sokeat ja heikkonäköiset tekevät samoja asioita kuin muutkin. Joitain vain kovastikin eritavalla.

Nuori sokea nainen istuu musiikki luokassa.

Mä oon Riikka Hänninen, syntymäsokea ja opiskelija, musiikin ammattilaiseksi valmistumassa. Mä oon huomannu sen että pärjääminen on erittäinkin mahdollista. Se vaan vaatii paljon asennetta perheeltä, opettajilta ja kavereilta ja ennen kaikkea itseltä, mutta onneksi siihen ei tarvita silmiä.

04.26

Opettaja opettaa matematiikkaa luokan edessä. Oppilaat istuvat pulpeteissa. He lukevat, kirjoittavat ja miettivät. Tyttö laskee sormilla mietteliäänä. Opettaja ja kouluavustaja opettavat ja ohjeistavat.

Koulua käydään jotta saataisiin eväitä tulevaan. Koulun tarkoitus on tukea lasta hänen valmentautuessaan elämään. Koulu kehittää lapsen luontaista kiinnostusta asioista.

Heikkonäköinen poika tutkii jotain konetta.. Luokassa opettaja ja sokea tyttö sahaavat yhdessä puupalkkia poikki. Opettaja esittelee kukkia kirjasta luokan edessä. Luokassa nainen kävelee varovasti tunnustellen silmät kiinni. Kaksi tyttöä silmät peitettyinä pelaavat peliä, jossa pöydällä lyödään palloa. Liikunta salissa lapset kävelevät silmät peitettyinä valkoisten keppiä kanssa ja törmäilevät toisiinsa. Lapset ampuvat leikkiaseella opettajan valvonnassa. Sitten näkyy miten lähelle maalia on osunut.

Innostuksen ylläpitäminen on tärkeä osa opettajan ammattitaitoa. Kun innostus kehittyy, myös luovuus kehittyy. Koulunkäynnin tavoite on myös itsekurin kehittäminen. Itsekuria kutsutaan myös sisäiseksi motivaatioiksi. Rohkeus, itsetunto, oman itsensä hyväksyminen, uteliaisuuden löytäminen. Ne kaikki löytyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Koti, koululuokka, kaveripiiri ovat erittäin hyviä paikkoja saada ymmärrystä ja rohkaisua osakseen, että joku pitää varauksetta hyvänä, arvokkaana ja jossain asiassa lahjakkaana.

05.40

Sokea tyttö soittaa pianoa. Opettaja istuu vieressä ja tarkkailee. Soitto kuuluu hyvältä, mutta tulee virheitä.. Kolme tyttöä joista yksi on sokea istuvat pöydän ääressä ja pelaavat peliä. Lapset istuvat luokahuoneessa piirissä jakaroilla ja liikkuvat laululeikki laululeikin mukana.. Opettaja soittaa kitaraa ja laulaa.

Itsetunto syntyy siitä, että hyväksytään yhteisöön. Eikä kiusata siksi, ettei onnistu yhtä helposti kuin muut. Luovuustutkijat todistavat, että vasta kun oppii epäonnistumaan, oppii onnistumaan.

Tyttö soittaa edelleen pianoa, tällä kertaa ilman virheitä, soittaa hienosti.

Luova ihminen epäonnistuu usein, muttei lopeta kokeilemista. Niin se käy onnistuu uudelleen, onnistuu upeasti.

Nainen soittaa läskibassoa, toinen nainen istuu laatikonpäällä ja rummuttelee sillä, he laulavat., Mies soittaa haitaria, nainen soittaa huilua. Riikka tanssii ja laulaa. Kaikki näyttävät ilosilta, hymyilevät.

Tärkeintä on, että uskaltaa olla luova. Luovuus on asioiden tekemistä tavallisesta poikkeavasti. Kun ei näe kunnolla tai ei ollenkaan, tarvitsee aikaa ja kärsivällisyyttä itseltään ja muilta ja huumoria. Huumori on näkövammaisen työkalu selvitä näkevien maailmassa. Riikka Hännisen sanoin ”huono tilanne, mutta on vain opittava selviytymään”.

06.40

Kotona Riikka, tyttö ja vanhempi nainen istuvat lattialla ja pelaavat korttipeliä hullutperheet, korteissa on yläkulmassa pistekirjoitusta. Jokaisessa kortissa on erilainen ihmishahmo. Huoneessa on myös koira.

Riikka kävelee opaskoiran kanssa ulkona lumessa.

Meillä kaikilla on omat heikkouksemme ja vahvuuksemme. Minä, sinä, hän. Minulla on näkövamma, sinulla on lukihäiriö, hänellä on asennevamma. On sopeutumaton, ahdasmielinen, välinpitämätön, ilkeä, röyhkeä, alistava. Me olemme ujoja, syrjään vetäytyjiä, pelkureita, painontarkkailijoita.

Vammat eivät edes sulje toisiaan pois. Vammattomat onko heitä?

07.24

Lapset istuvat luokassa piirustustunnilla, opettaja kiertää luokassa katselemissa lasten töitä. Lapset piirtävät ihmishahmoja, miehiä, naisia, lapsia, ystäviä ja perheenjäseniä. Heikkonäköinen tyttö piirtää ja värittää omaa perhettään kasvot lähellä piirustusta.

Meitä kaikkia pelottaa. Minua pelottaa, opettajaa pelottaa, luokkakavereita pelottaa ja vanhempia pelottaa. Minä pelkään, että olen huono ja etten selviä. Pelkään olla esillä ja oma itseni. Heikkonäköinen pelkää uskaltaako hän käyttää kiikaria tai onko kukaan hänen kanssaan välitunnilla.

Heikkonäköinen tyttö on isänsä kanssa koululla muiden lasten ja vanhempien kanssa. Tyttö on iloinen ja ojentaa isälleen opettajalta saadun lapun. Isä ja tytär poistuvat koululta käsi kädessä, tyttö käyttää liikkumisen apuvälineenä valkoista keppiä.

Vanhemmat haluavat saada lapsensa lähikouluun. Lapsella on oikeus käydä lähikoulua, mutta ennakkoluulot ovat erittäin voimakkaat. Ihmiset saattavat kiertää kaukaa kaupassa tai kadulla. Tuntuisi pahalle jos samaa tapahtuisi koulussa, yksin jättäminen on passiivista mutta julmaa kiusausta.

08.22

Heikkonäköisen tytön kodissa äiti neuvoo tyttöä kotitehtävissä. Tytöllä on apuvälineenä lukutelevisio. Tyttö leikkii pikkuveljen kanssa. Äiti on leiponut pullaa, ja perhe kokoontuu pöydänääreen syömään pullaa.

Koko perhe käy koulua. Yrittää päästä ylisuojelunhalustaan niin kuin opettaja tai avustaja.

Neljä naista kokeilee luokkahuoneessa häiriölaseja, joilla voi kokea maailmaa näkövammaisen silmin. Naiset yrittävät nähdä lasien läpi, mitä toinen yrittää tehdä. Pöydällä on neljä hedelmää: porkkana, omena, banaani ja kurkku, joita tunnustelemalla yritetään selvittää, mikä hedelmä on kyseessä. Yksi naisista laittaa lapun silmilleen, ettei näe yhtään mitään ja yrittää kaataa kannusta lasiin vettä. Lasin sisään täytyy laittaa sormi, jotta voi tuntea milloin vesi lähestyy lasin reunaa.

Opettaja pelkää monia asioita. Esimerkiksi kuinka saan ajan riittämään? pysynkö kehittämään itseäni ja oppia jotain uutta, että osaisin opettamaa hyvin? Osaanko opettaa muulla tavoin kun visuaalisesti? Osaanko luopua vertailusta ja nähdä lapsen ilman näkövammaa?

Lapset leikkivät välitunnilla koulun lumisella pihamaalla. Sokea tyttö laskee mäkeä liukurilla muiden lasten tavoin, aikuiset antavat vauhtia mäessä. Kolme kaverusta, sokea tyttö kaverusten keskellä, kävelevät mäkeä ylös laskemisen jälkeen.

Selviytyminen alkaa uskaltamisesta, että tekee vaikka pelottaa. Kaikki selviytyvät: opettaja, rehtori, perhe, koulukaverit ja lapsi itse.

Heikkonäköisen pojan perhe on tullut koululle opettajien ja avustajien yhteiseen tapaamiseen. Heikkonäköinen poika käyttää pistekirjoituskonetta avustajan avustuksella.

Tukiryhmä on tärkeä, kouluavustaja ymmärtää roolinsa ja tukiopetusta järjestyy jos sitä tarvitaan. Kaikki tavallinen koulutyö tapahtuu lähikoulussa. Ohjaava opettaja matkustelee ympäri maata ja auttaa asiantuntemuksellaan.

Näkövammaisten koululla kaksi tyttöä kävelee käytävällä valkoista keppiä apuna käyttäen. Poika tunnustelee ihmeissään seinän vierellä olevia kapeita koivun runkoja että miltä ne tuntuvat. Luokassa kaksi tyttöä kokeilee miltä puhe kuulostaa pitkään putkeen puhuttaessa jos toinen kuuntelee toisessa päässä. Kaksi näkövammaista tyttöä laskeutuvat portaita kaidetta ja valkoista keppiä apuna käyttäen. Opettaja seuraa vierellä kuinka laskeutuminen onnistuu.

Ruokalassa näkövammaisen poika ottaa ruokaa lautaselleen avustajan opastuksella. Toinen poika kaataa lasiin vettä ja tunnustaa sormellaan milloin vesi lähestyy lasin reunaa. Kaksi tyttöä harjoittelee tarjottimelle lautasen, haarukan ja veitsen asettamista avustajan opastuksella.

Tukijaksot jyväs kylän näkövammaisten koululla ovat kuin matkoja toiseen maailmaan. Siellä tapaa vertaisryhmän, saa uusia ystäviä ja voi harjoitella apuvälineiden ja erityistaitojen käyttämistä.

Selviytyminen lähtee oman tarinan arvostamisesta, omien rajoitusten tuntemisesta sekä omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin keskittymisestä. Aktiivisuudesta ja innostuksesta oppia ja elää.

10.27

Lapset istuvat luokka huoneessa lattialla ringissä ja katsovat kameraan. Opettaja asettaa lapsia siten, että kaikki mahtuvat samaan ringiin istumaan. Lapset hymyilevät. Kaksi tyttöä istuu lattialla ja selailee kirjaa, yksi tyttö maalaa taulua. Luokassa lapset tekevät savitöitä pöydän ääressä

Kaikki oppivat Mietimme, luoko yhteisömme turvallisuuden tunnetta? Onko meidän koulullamme, meidän luokallamme, minulla, sinulla, edes kykyä kohdata ja sietää erilaisuutta ja moninaisuutta? Opimme ymmärtämään, että me kaikki olemme erilaisia, ja että voimme olla erilaisuudestamme ylpeitä. Tavallisia ihmisiä ei ole olemassakaan. Yhteisön luovuus lähtee erilaisuuden arvostamisesta.

On puutyötunti. Sokea tyttö tekee puuautoa. Hän poraa ja hioo opettajan avustuksella.

Luokassa sokeat/heikkonäköiset lapset kokeilevat erilaisia apuvälineitä, suurenrennustaseja ja kiikareita. Aikuiset ovat luontevasti lasten kanssa koulussa, avustaen ja opastaen.

Kun sokea tai heikkonäköinen lapsi menee kouluun... niin mitä sitten? Koulun tarkoitus on ihan sama kuin yleensä. Koulu antaa lapselle perus tietoja ja taitoja, joilla pärjätä ja nauttia elämästä niin itsenäisesti kuin mahdollista. Sokea tai heikkonäköinen tarvitsee pärjätäkseen erilaisia apukeinoja, mutta tärkeimpänä paljon motivaatioita. Kun lapsi tulee kouluun, on koko perhe jo luontevasti lapsen näkövammaisen kanssa. Lapsi aistii helposti jännityksen, arkuuden ja pelokkuuden, joten luontevuutta tarvitaan.

12.10

Ihmiset kävelevät portaita alas. Oppilaat juoksevat ulos koulusta. Osa lapsista pelaa jalkapalloa pihamaalla ja hurraavat riemuissaan. Musiikin tunnilla luokassa poika soittaa kitaraa ja oppilaat laulavat. Lapset hyppivät äänekkäästi yhdellä jalalla luokassa leikkien, ja sokea tyttö on menossa mukana samalla tavalla kuin kaikki muutkin.

Luokahuoneessa haastatellaan eri henkilöitä. Ensiksi punapaitainen naisopettaja kertoo tuntojaan ja pelkojaan, millaista on opettaa näkövammaista lasta.

”Ensiksi tietysti pelotti aika paljon ottaa vastaan näkövammaisen lapsi luokkaan.”

Seuraavaksi yksi luokan poika oppilas kertoo kuinka hän lukee tavallista kirjoitusta ja sokea oppilas pistekirjoitusta.

Vaalea hiuksinen naisopettaja kertoo kuinka mukava on ollut opettaa Ronjalle pistekirjoitusta.

Ronja tyttö kertoo paikaltaan kuinka hän kirjoittaa kirjoituskoneellaan. Painelee nappuloita.

Poika oppilas yrittää selittää kuinka pistekirjoitus toimii. Pistekirjoitusta opettava opettaja kertoo vielä lisää ajatuksiaan.

”Ja sitten ku Ronjalla on niin valtavan laaja mielikuvitus, niin se tuo myös oman mukavuuden hänen opettamiseen.”

Sokea/heikkonäköinen Ronja tyttö naureskelee kuinka hän ei voi kirjoittaa kirjoituskoneella silmillään. Hän myös näyttää mitä tapahtuu jos silmillään yrittäisi nappeja painella, ja sehän sattuisi.

13.20

Näkövammaisen poika Teemu kertoo atk tunnistaan, hänellä on edessään kannettava tietokone.

Teemun opettaja kertoo myös tuntojaan luokahuoneessa millaista on opettaa näkövammaista oppilasta.

”Kun minä kuulin, että luokkaani on tulossa näkövammaisen oppilas, niin aluksi minua jännitti kovasti. Mutta sitten kun opin tuntemaan Teemun, niin jännitys hävisi hyvin nopeasti. Nykyään minä en huomaa oikeastaan ollenkaan, että luokassani on näkövammaisen oppilas.”

Atk luokassa ruskeahiuksinen naisavustaja kertoo myös ajatuksiaan työstään.

”Joka päivä on erilainen ja tämä on erittäin mielenkiintoista. Aina oppii itsekin uutta.

Sokea vaaleahiuksinen tyttö naureskelee paikallaan eikä suostu kertomaan mitä hän tekee käsityönään. Lopulta tyttö paljastaa, että tekee äitienpäivälahjaksi liinaa.

Luokassa naisopettaja ja avustaja kertoo kuinka tytön koulunkäynti sujuu.

”Että sinä olet ihan samanlainen, vaikka oletkin hieman erilainen.”

”Meille ei ole tullut oikeastaan mitään sellaista vastaan tässä esikoulu vaiheessa, mitä Minja tyttö ei pystyisi tekemään.”

Punapaitainen naisopettaja kertoo vielä hieman omia tuntojaan.

”Omaan opettamiseen ei vaikuta se, onko lapsi näkevä vai näkövammaisen. Opettamiseen vaikuttaa lapsien persoonallisuuserot. Se riippuu ihan lapsen temperamentista ja siitä kuinka opettajan ja lapsen vuorovaikutus toimii.”

Sokea tyttö jatkaa vielä kertomustaan käsityön ääreltä.

”Miltähän tuo käenlaulu kuulostaa? Käenlaulu kuulostaa... punaiselta.”

14.40

Judotunnilla opettaja istuu polvillaan ja painaa pään maahan. Oppilaat istuvat rivissä polvillaan maassa ja painavat päänsä maahan ohjaajan tavoin. Oppilaat harjoittelevat erilaisia heittoja toistensa kanssa. Sokea Teemu on mukana harjoittelemassa. Koululuokassa opettaja leikkii käsinukeilla ja lapset nauravat sitä katsellessa ja kuunnellessa.

Aluksi se on ihan uuden ja oudon kohtaamista. Mutta aika nopeasti opitaan tekemään yhdessä, onnistumaan yhdessä, elämään yhdessä. Elämä on yhdessä tekemistä, yksin ei pärjää, ei kukaan.

Oranssilla taustalla aurinko logo.

Sokeain lasten tuki ry

Liite 2: Kerronnan litterointi

00.00

Ajatelkaa tätä meidän audiovisuaalista maailmaa. A niin kuin audio ääni. V niin kuin visio kuva. Ajatelkaa niitä joilta kuva puuttuu tai kuva on huono ja epäselvä.

Sokeille ja heikkonäköisille ääni merkitsee paljon enemmän kuin näkeville. Syn-
tymä sokea ihminen luo maailman kuvansa kuuntelemalla, tunnustelemalla,
haistamalla ja maistamalla. Ellei näe toisen kasvoja niitä on kuunneltava. Ääne-
tön ilme kuinka sympaattinen lieneekin, ei se ole ilme lainkaan. Lähimpiä ihmi-
siä voi tietysti tunnustella, vain lähimpiä. Totta kai tuntee myös tuoksun parta-
veden tai parfyymien tai tunkkaisen tupakan, mutta kun nouset esimerkiksi ju-
naan tajuat lähinnä, että paikalla on paljon ilmeettömiä mykkiä. Kun astut junas-
ta, joudut suunnistamaan ympäristöä tunnustelemalla ja kuuntelemalla. Valkoi-
nen keppi ei ole näkövammaisen keino pitää hänet pystyssä. Se on hänen tun-
tosarvensa. Sokea ja heikkonäköinen opettelee reitin jota hän kulkee. Hän liik-
kuu kuin juna kiskoilla, jokainen muutos reitinvarrella on yllätys.

01.55

Voitte yrittää eläytyä näkövammaisen maailmaan, mutta älkää lyökö vetoa pys-
tyvänne kävelemään kaupungin läpi silmät ummessa. Sokea tai heikkonäköinen
osaa käyttää muita aistejaan paljon herkemmin kuin normaalilla näkökyvyllä
varustettu ihminen. Kun teillä on näkövammaisen luokkakaveri tarvitsette eri-
koisannoksen auttavaa asennetta. Sen vastineeksi hänen näkövammansa opet-
taa teille asioita joita ette muuten oppisi.

Näkövammaiset ovat ihan tavallisia lapsia. He osaavat riehua, kiukutella ja lais-
kotella ihan siinä kuin muutkin. Heillä on näkövamma, mutta sitä ei tarvitse voi-
votella tai sääliä. Ei myöskään kannata kadehtia näkövammaisten opetuksessa
tarvitsemiaan välineitä. Kun teidän aapisenne on tämänkokoinen, pistekirjoitettu
aapinen on tällainen pino kartonkia. Hän on teidän ystäväanne. Hän tarvitsee
teitä ja te tarvitsette häntä.

03.05

Ajatelkaa tätä meidän audiovisuaalista kouluamme. A niin kuin audio ääni. V
niin kuin visio kuva. Ajatelkaa niitä joilta kuva puuttuu tai kuva on huono ja epä-

selvä. Näkö ei onneksi ole ainoa aisti. Sokea ei näe kukkia silmillään. Heikkonäköinen käyttää kukkien katseluun apuvälineitä. Suurin osa näkeivistäkään ihmisistä ei näe kukkia, koska heillä on niin kiire. He juoksevat niiden yli, tallaavat kukat jalkoihinsa. Sokea ja heikkonäköinen tekevät samoja asioita kuin muutkin. Joitain vain kovastikkin eritavalla.

”Mä oon Riikka Hänninen, syntymäsokea ja opiskelija, musiikin ammattilaiseksi valmistumassa. Ja mä oon huomannu sen että pärjääminen on erittäinkin mahdollista. Se vaan vaatii paljonkin asennetta perheeltä, opettajilta ja kavereilta ja ennen kaikkea itseltä, mutta onneks siihen ei tarvita silmiä.”

04.26

Pelkistetään asia, koulua käydään jotta saataisiin eväitä tulevaan. Koulun tarkoitus on tukea lasta hänen valmentautuessaan elämään. Voisiko koulun tarkoitus olla vaalia lapsen luontaista kykyä innostua asioista. Innostuksen ylläpitäminen on tärkeä osa opettajan ammattitaitoa. Innostus on luovuuden polttoaine. Koulunkäynnin tavoitteellisuus taas innostaa itsekuriin. Itsekuria kutsutaan myös sisäiseksi motivaatioksi. Rohkeus, itsetunto, oman itsensä hyväksyminen, löytöretkeilijän uteliaisuuden löytäminen. Ne kaikki löytyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Koti, koululuokka, kaveripiiri ovat erittäin hyviä paikkoja saada ymmärrystä ja rohkaisua osakseen, että joku pitää varauksetta hyvästä, arvokkaana ja jossain asiassa lahjakkaana.

05.40

Itsetunto syntyy siitä, että hyväksytään yhteisöön. Eikä kiusata siksi, ettei onnistu yhtä helposti kuin muut. Luovuus tutkijat todistavat, että vasta kun oppii epäonnistumaan, oppii onnistumaan. Luova ihminen epäonnistuu usein, muttei lopeta kokeilemista. Niin se käy, onnistuu uudelleen, onnistuu upeasti. Tärkeintä on, että uskaltaa olla luova. Luovuus on asioiden tekemistä tavallisesta poikkeavasti. Kun ei näe kunnolla tai ei ollenkaan, tarvitsee aikaa ja kärsivällisyyttä itseltä ja muilta ja huumoria. Se on näkövammaisen työkalu selvitä näkevien maailmassa. Riikka Hännisen sanoin ”Kurjat kortit, mutta niillä sitä on vaan opittava pelaamaan.”

06.40

Meillä kaikilla on omat heikkoutemme ja vahvuutemme. Minä, sinä, hän. Minulla on näkövamma, sinulla on lukihäiriö, hänellä on asennevamma. On sopeutumaton, ahdasmielinen, välinpitämätön ilkeä, ivallinen, röyhkeä, alistava. Me olemme ujoja, syrjään vetäytyviä, pelkureita, painontarkkailijoita. Vammat eivät edes sulje toisiaan pois. Vammattomat onko heitä.

07.24

Meitä pelottaa, meitä kaikkia. Minua pelottaa, opettajaa pelottaa, luokkatovereita pelottaa, vanhempia pelottaa. Minä pelkään, että olen huono ja avuton, etten selviydy, että minut nolataan. Pelkään olla esillä ja oma itseni. Heikkonäköinen pelkää kehtaako hän käyttää kiikariaan, onko kukaan hänen kanssaan välitunnilla. Vanhemmat ovat nähneet vaivaa saadakseen lapsen lähikouluun. Lapsella on oikeus lähikouluun, mutta ennakkoluulot ovat syvässä. Ihmiset saattavat kiertää kaukaa kaupassa ja kadulla. Tuntuisi tosi pahalle jos sama toistuisi koulussakin. Yksin jättäminen olisi passiivista, mutta raakaa kiusaamista.

08.22

Koko perhe käy koulua. Yrittää päästä ylisuojelun halustaan, ihan samalla tavalla kuin kouluavustaja ja opettaja. Opettaja pelkää pystyykö sitoutumaan kunnolla. Miten saan aikani riittämään ja jaetuksi oikein? Pääsenkö oman avuttomuuteni yli? Pystynkö kehittämään itseäni, oppimaan itse uutta, jotta osaisin opettaa? Osaanko opettaa muutenkin kuin vain visuaalisesti? Osaanko luopua vertailusta, osaanko nähdä kehityksen ilman kilpailuasetelmaa? Pystynkö itse näkemään lapsen, en vain sokeaa tai heikosti näkevää? Selviytyminen alkaa uskaltamisesta, että tekee vaikka pelottaa. Opettaja, rehtori, perhe, koulukaverit, lapsi itse. Tukiryhmä on nimensä veroinen. Kouluavustaja ymmärtää roolinsa. Tukiopetusta järjestyy aina kun sitä tarvitsee. Kaikki arkinen koulutyö tapahtuu lähikoulussa. Ohjaava opettaja matkustaa ympäri maata, auttaa asiantunteuksellaan. Tukijaksot, eli tilapäisen opetuksen jaksot jyvaskylän näkövammaisten koululla, ovat kuin retkiä toiseen maailmaan. Siellä tapaa tärkeän vertaisryhmän, syntyy luontevia ystävyysuhteita, voi keskittyä apuvälineiden ja erityistaitojen opetteluun. Selviytyminen lähtee oman tarinansa arvostamisesta,

omien rajoitustensa tunnustamisesta, omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin keskittymisestä. Aktiivisuudesta, innostuksesta oppia ja elää.

10.27

Kaikki oppivat. Mietimme, luoko meidän yhteisömme turvallisuuden tunnetta? Onko meidän koulullamme, meidän luokallamme, onko minulla, sinulla, hänellä, kykyä edes sietää ja kohdata erilaisuutta ja moninaisuutta. Opimme ymmärtämään, että me kaikki olemme erilaisia, tavalla tai toisella. Voimme olla erilaisuudestamme ylpeitä. Tavallisia ihmisiä ei ole olemassakaan. Yhteisön luovuus lähtee erilaisuuden arvostamisesta.

Kun sokea tai heikkonäköinen lapsi menee kouluun.. niin mitä sitten? Koulun tarkoitus on ihan sama kuin yleensä. Antaa lapsille sellaisia perus tietoja ja taitoja, joilla pärjää ja nauttii elämässä niin itsenäisesti kuin mahdollista. Sokea tai heikkonäköinen tarvitsevat oppiakseen erilaisia apukeinoja, mutta ennen kaikkea paljon motivaatiota. Kun lapsi tulee kouluun, koko perhe on usein jo sinut näkövammaisen kanssa. Ulkopuolisilta ei enää tarvita osanottoa, tai muuta nyökyttelyä. Luontevuutta tarvitaan. Lapsi aistii helposti jännityksen, kireyden arkuuden, pelokkuuden. Vanhemmat näkevät sen, ihmiset kaikkoavat ympäriltä. Milaista on olla näkövammaisen luokkatoveri?

12.10

Se on ihan tavallista, paitsi että luokassa puhutaan enemmän.

– *Opettaja: ” Ensin tietysti pelotti aika paljon, ottaa ensimmäistä kertaa vastaan näkövammaista lasta luokkaan.”*

– *Oppilas: ” Sillon vähä erilaist se että se lukee pistekirjotust ja mä luen ihan tavallist.”*

– *Opettaja2: ”Ronjaa on ollu kauheen mukava opettaa koska mä opetan hänelle ne pisteet.”*

– *Näk.vam. tyttö: ” No mä kirjoitan koneella sormilla painelen niitä nappuloita.”*

– *Oppilas: ”Niinku yks pilkku tähän ja sit tähän ja tähän ja tähän.”*

- Opettaja2: *”Ja sit ku hänellä on niin valtava mielikuvitus, ni se tuo kans osan mukavuuden siihen työhön.”*
- Näk.vam. tyttö: *”No ei tietenkään, ku eihän silmät pysty painamaan niitä napuloita. Pitäs tehdä näin AU mun silmä, AU mun toinen silmä.”*
- Opettaja2: *”Et hän menee ihan samaan tahtiin kuin muutkin.”*

13.20

- Näk.vam. poika: *”Nyt ois ATK tunti menossa ja silloin kaikki käyttää konetta ja sitä pystyy käyttämään yhtä aikaa.”*
- Opettaja3: *”No ensi alkuun ku mä kuulin, että mulle on tulossa näkövammaisen oppilas, mua kovasti jännitti. Mutta sitten tää jännitys kaikkosi hyvin nopeesti ku mä opin tuntemaan Teemun ja tänä päivänä mä en huomaa oikeestaan ollenkaan että mulla on näkövammaisen oppilas luokassa.”*
- Opettaja4: *”Joka päivä on erilainen ja tämä on erittäin mielenkiintoista. Aina oppii uutta itsekin.”*
- Sokea tyttö: *”En kerro. (Etkö kerro?) No en kerro.”*
- Opettaja5: *”Et sä oot silti ihan tavallinen vaikka ootki erilainen”*
- Sokea tyttö: *”Tästä tulee ehkä semmonen, ehkä semmonen äitienpäivälahja tästä liinasta.”*
- Opettaja6: *”Meille ei oo tullu oikeestaan mitään sellasta vastaan tässä eskarivuoden aikana mitä Minja ei pystys tekemään. ”*
- Opettaja7: *”Se miten opettamisen kokee, riippuu ihan lasten persoonallisuus eroista, ei niinkään siitä onko kyseessä näkövammaisen lapsi, tai tummahiuksinen, vaaleahiuksinen, sinisilmäinen, ruskeasilmäinen. Se riippuu ihan lapsen temperamentista ja siitä miten opettajan ja lapsen vuorovaikutus toimii.”*
- Sokea tyttö: *”Miltähän tuo linnunlaulu kuulostaa? Käenlaulu kuulostaa... punaiselta.”*

Aluksi se on ihan uuden ja oudon kohtaamista. Mutta aika nopeasti opitaan tekemään yhdessä, onnistumaan yhdessä, elämään yhdessä. Elämä on yhdessä tekemistä, yksin ei pärjää, ei kukaan.

Liite 3: Dvd:n info

”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta.” – käännös ja kuvailu

Tämä dvd sisältää Sokeain lasten tuki ry:n tuottaman ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” - opetusohjelman käännöksen ja kuvailun suomalaiselle viittomakielelle.

Viittomakielistä käännöstä sekä ”Käenlaulu kuulostaa... punaiselta” opetusohjelmaa katsotaan rinnakkain siten, että katselu aloitetaan käännöksestä joka sisältää viittomakielisen kuvailun ja kerronnan. Tämän jälkeen katsotaan kuvailuun ja kerrontaan liittyvä pätkä ohjelmasta. Jokaisen käännöspätkän jälkeen tulee ruudulle info jossa kerrotaan sekuntimääräisesti kuinka pitkä kohta ohjelmaa tulee katsoa ennen seuraavaan käännösosioon siirtymistä.

Käännöksessä tulee aina ensin kuvailu ja sitten kerronta. Kuvailu on merkitty oranssilla väripalkilla kuvan vasemmassa reunassa ja kerronta sinisellä väripalkilla kuvan vasemmassa reunassa.

Käännöksen ja kuvailun ovat työstäneet opinnäytetyönä Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielentulkkiopiskelijat Saara Lumatjärvi ja Marjo Rantonen yhteistyössä Suomen kuurosokeat ry:n ja Sokeain lasten tuki ry:n kanssa.